NORSK NATUR

6 1980

UTGITT AV NORGES NATURVERNFORBUND

ISSN 0549-687X

NORSK NATUR

NR. 6 – NOVEMBER 1980 – 16. ÅRG.

TIDSSKRIFT FOR NATUR- OG MILJØVERN
UTGITT AV NORGES NATURVERNFORBUND

Ansvarlig redaktør:
RAGNAR FRISLID
Redaksjonssekretær:
SYLVI STRUKSNES
Redaksjonsutvalg: Bredo Berntsen, Magne Midttun, Trond A. Svensson, Ragnar Vik, Espen Wæhle, generalsekretæren og redaktøren.

NORSK NATUR utkommer med seks nummer årlig.

Årsabonnement kr.75,– (Medlemskap inkluderer abonnement).
Enkelteksemplarer kr. 8,–.
Trykt i offset hos Grøndahl & Søn Trykkeri, Oslo.

AV INNHOLDET

Verneplan for Lista 164
Jegereksamen 168
Foran stortingsvalget 171
Audiens hos elvekongen 172
Harde tider for rovfuglene 173
Kryssord 174–175
«Spillet om norsk natur» .. 176–177
«Naturvern i Norge 178
Nye bøker 179
Naturvern i andre land 180

NORGES NATURVERNFORBUND

Akersgt. 63 – Postboks 8268
Hammersborg – Oslo 1

Telefon 33 79 32 – Salg 33 10 27
Postgiro nr. 5094602
Bankgiro nr. 6001 05 70835

Generalskretær: Torbjørn Paule
Kontorsjef: Roar Sæther
Konsulent: Thor Midteng
Organisasjonssekretær: Per Valset
Informasjonssekretær Sylvi Struksnes

Kontigent
Personlig medlem pr. år kr. 75,–
Livsvarig kr. 1500,–
Familiemedlem (hovedmedlems ektefelle eller hjemmeværende barn under 25 år) kr. 10,–.
Organisasjoner, bedrifter o.l. minimum kr. 500,– år. år.
Medlem av forbundet er automatisk medlem av den kretsforening vedkommende sogner til – se neste spalte.

Natur og Ungdom, Aust-Agder Naturvern, Vest-Agder Naturvern, Rogaland Naturvern, Vestlandske Naturvernforening, Sogn og Fjordane Naturvern, Møre og Romsdal Naturvern, Nordland Naturvernforening, Troms Naturvern, Oppland Naturvern, Hedmark Naturvern, Buskerud Natur- og Miljøvernforening, Vestfold Naturvern, Telemark Natur- og Miljøvern, Landskapsvernet i Østfold, Østlandske Naturvernforening, Sør-Trøndelag Naturvern, Nord-Trøndelag Naturvern, Finnmark Naturvern.

Forsiden: Foto Rolf Sørensen

En fremtid for artene?

Jordens arter teller millioner. Eksakt hvor mange millioner vet ingen. Men forskere går ut fra at Jorden huser rundt 10 millioner arter. Tallet er svimlende høyt, og burde være en garanti for at klodens artsmangfold opprettholdes. På tross av dette er artsmangfoldet truet av menneskets jakt på ressurser og materiell velstand. For hver ny vassdragsregulering, hver ny industriutbygging, hvert nytt oljeboringsprosjekt, hver ny motorvei, hvert nytt jord- og skogbruksprosjekt reduseres artenes leveområder. I den grad reduseres og ødelegges disse at selve mareritttet – artenes undergang – synes nær forestående. Forskere er i dag enig om at 1 million arter vil være utryddet innen år 2000 dersom utviklingen fortsetter som nå. I gjennomsnitt vil dette si at det fram til år 2000 vil bli utryddet 100 arter hver dag. Allerede nå blir det utryddet minst en art om dagen. Innen neste tiår vil det bli utryddet en art i timen.

Selv om vi i Norge først og fremst har ansvaret for norske og nordiske arter, vil et hvilket som helst artstap, hvor som helst på kloden, også berøre oss. Tapet av en art kan aldri erstattes. Når en art forsvinner betyr det at vi for evig har mistet en ressurs som mennesket på en eller annen måte kunne få bruk for. Det er nok å nevne plantenes betydning som legemidler. En rekke arter – både planter og dyr – blir nå undersøkt i forbindelse med produksjon av legemidler mot alvorlige sykdommer som f.eks. kreft. USAs kreftforskningsinstitutt satser idag millioner i

ÅRHUNDRETS VIKTIGSTE
INNSAMLINGSTALONG
finner du i dette
nummer av
«Norsk Natur»

BRUK DEN!

året på utvikling av legemidler fra planter mot kreft. Til nå har forskerne undersøkt 29.000 plantearter hvorav hele 3000 viser seg å ha positiv virkning på kreft. En ødeleggelse av artenes leveområder og dermed artene selv, kan sette en stopper for dette og lignende programmer.

Det må være maktpåliggende for enhver naturvernorganisasjon å arbeide *mot* en utvikling som fremmer artenes undergang. Vern av norsk vassdragsnatur, opprettelse av nasjonalparker og naturreservater og fredning av truede arter bidrar til å sikre artenes eksistens. I denne sammenheng er det også maktpåliggende at Norge og andre industriland fremmer en alternativ samfunnsutvikling som legger vekt på at bruken av energi og ressurser reduseres eller stabiliseres, og at det settes en stopper for forurensningen av artenes felles livsmiljø gjennom effektive rensetiltak og produktkontroll.

Redskapet forbundet skal benytte seg av er først og fremst sin egen organisasjon. Organisasjonen må styrkes kraftig sentralt, regionalt og lokalt. I særdeleshet må Naturvernforbundet utvikle lokallag for å styrke arbeidet i det nære miljø. Det er i lokalmiljøet ødeleggelsene finner sted, enten det gjelder en vassdragsutbygging eller en avskytning av et fredet rovdyr. Forbundets lokale krefter må brukes aktivt for å påvirke politikere i hele landet til å sikre det som må være det vesentligste for ethvert samfunn og for ethvert menneske: natur og miljø. Gjennom dette vil en grunnlovsfesting av naturvernet tvinge seg fram og føre til en endret holdning blant myndighetene når det gjelder naturvern.

Til dette arbeidet trenger vi penger. Derfor ber vi deg om å bruke postgirotalongen som ligger ved dette nummer av Norsk Natur. Det haster med vernearbeidet i alle land – også vårt eget. For Norges Naturvernforbund er det vesentlig at organisasjonen får et kraftig løft fremover slik at vi kan gå styrket inn i kampen for de verdier hele menneskeheten er så avhengig av.

Alvor bak vernevedtakene?

Når et område blir vernet etter Naturvernloven, ligger det en langvarig prosess bak. Verneforslaget sendes ut på en møysommelig rundgang til alle som kan tenkes å bli berørt av vernet. Og når det endelig er klart til å bli vedtatt ved kongelig resolusjon har det svært ofte gjennomgått en barberingsprosess som sjelden går i naturvernets favør. Ulike næringsinteresser blir alltid spurt, og de har lett for å bli hørt.

Det var også tilfellet da Dovrefjell nasjonalpark og de tre landskapsvernområdene i disse traktene ble opprettet i 1974. Etter ønske fra landbrukshold ble en del av den påtenkte nasjonalparken isteden foreslått utlagt som Hjerkinn landskapsvernområde. Blant dem som ble spurt, og som ikke hadde innvendinger mot grensene for det foreslåtte verneområdet var Folldal Verk A/S, som driver gruvedrift i Tverrfjellet ved Hjerkinn.

I dag, seks år etter, har Folldal Verk plutselig fått appetitt på Hjerkinn landskapsvernområde. I et intervju med Adressavisen krever verksdirektøren at Miljøverndepartementet straks må gi dispensasjon for diamantboring i landskapsvernområdet. «De kjente malmreservene i Tverrfjellet gruber på Hjerkinn rekker bare for 15–20 års drift, så vi har ingen tid å miste,» uttaler verksdirektøren til avisen.

Det beste man kan si om Folldal Verk i denne forbindelse er at bedriften har vist en forbausende mangel på fremsyn. Men det som er interessant er Miljøverndepartementets reaksjon på gruveledelsens krav om ekspansjon inn i naturfredet område. Egentlig burde man kunne føle seg ganske trygg, for vernebestemmelsene for Hjerkinn landskapsvernområde åpner ingen mulighet for dispensasjon når det gjelder noen som helst form for gruvevirksomhet.

Når vi likevel føler en viss uro, er det fordi departementets første reaksjon på dispensasjonssøknaden fra Folldal Verk og verksdirektørens avisuttalelser ikke er et klart og utvetydig *nei* til inngrep på fredet grunn. Miljøverndepartementet møter tvert i mot opp til befaring i området og anmoder bedriften om nærmere redegjørelse om behovet for boring. Og i et innlegg i Adressavisen etter intervjuet med verksdirektøren, skriver politisk sekretær i departementet, Liv Valstrand bl.a.: «Det faktiske forhold er at departementet ikke har fått inn fra Folldal Verk A/S opplysninger som er grundige nok til at departementet kan ta stilling til spørsmålet om diamantboringen. Tysland (verksdirektøren) har imidlertid i brev av 8. juli sagt at disse opplysningene skal komme i god tid før en eventuell boring er tenkt startet opp. Når det skjer, vil også Miljøverndepartementet ta sitt standpunkt».

I det bladet går i trykken står døra altså godt på gløtt for gruvevirksomhet på fredet grunn på Dovrefjell. I det dette leses er avgjørelsen kanskje tatt. Vi vet ikke i hvilken retning den vil gå. Men vi vil i det lengste sette vår lit til at Departementet lar fjellregel nr. 8 komme til anvendelse i denne saken: «La oss vende i tide – det er ingen skam å snu».

Miljøverndepartementets holdning i denne saken vil få store konsekvenser og skape presedens i lignende konflikter i fremtiden. Tross de famlende innledningsmanøvrene venter vi et klart nei til Folldalkravet. Her må det en gang for alle slås fast at Miljøverndepartementet tar sine egne vernevedtak alvorlig.

Kviljoodden inngår i et planlagt landskapsvernområde med botaniske og ornitologiske verneverdier. Foto Arild O. Gautestad.

STORSTILT VERNEPLAN FOR LISTA

Når det gjelder naturforhold er det forblåste Lista blant de mest særpregede landskap i landet, med en enestående variasjonsbredde innenfor et forholdsvis lite område. Men Lista er også sterkt preget av menneskelig virksomhet, og mange av de mest verdifulle naturperlene er sterkt truet i dag. Truslene er blant annet oppdyrking av sanddyneområder, drenering av våtmarker, masseuttak, forsøpling, hyttebygging og andre tekniske inngrep. På bakgrunn av de foreliggende konfliktene ble Utvalget for samordning av verneinteressene på Lista (Listautvalget) nedsatt i 1976, på initiativ fra Farsund kommune. I utvalgets innstilling, som nå foreligger trykt under tittelen «Naturvern på Lista», foreslås det opprettet 7 naturreservater, 4 landskapsvernområder og ett fuglefredningsområde. Tidligere er det opprettet to naturreservater og to landskapsvernområder på Lista, alle med edellauvskog som vernemotiv.

Utvalget understreker at Lista på mange måter skiller seg ut fra andre deler av norsk natur. Med sitt karakteristiske slettelandskap, sanddynene, våtmarksområdene, lyngheiene og innslagene av frodig edellauvskog er Lista noe spesielt i Norge. Lista er ofte blitt kalt et Jæren i miniatyr, og det ligger nok noe i det. Men Lista er også noe mer. Det har mer variasjon konsentrert på et mindre område.

Listastrendene varierer fra klippestrand i nordvest til rullesteinstrand i vest og sandstrender i sør. Lenger

inne er det en fin overgang fra slettelandskapet med sine store jordbruksarealer til lyngheier, fjell og trange fjordarmer i nord. Myrer og grunne vann med frodig randvegetasjon gir ekstra variasjon i landskapet. Sammen med områdets spesielle beliggenhet gir dette vilkår for et av de største fugletrekkene i landet.

Under siste istid lå Listalandet foran den store landisen. Området har derfor bevart en rekke karakteristiske løsavsetninger fra eldre istider. Lista har også mange spor etter tidlig bosetning og er rikt på fornminner.

Det siste hundreåret har Lista gjennomgått store forandringer. De store myrområdene som tidligere dominerte flat-Lista er nå i ferd med å forsvinne pga. oppdyrking. Tidligere tjern og små vann har grodd igjen. Gammelt beiteland plantes til med skog eller fulldyrkes. Under krigen ble store deler av Lista utnyttet og forandret for militære formål. Også i dag legger forsvaret beslag på store arealer. En rask vekst i folketall og teknisk utvikling legger større press på arealene.

Likevel har særlig strandområdene og de større vannene fått beholde mye av sin opprinnelige karakter. Fra et naturvernsynspunkt er det av nasjonal interesse å bevare så mye som mulig av Listas særegne landskap, planteliv og dyreliv for ettertida. Det haster derfor med å treffe tiltak for å hindre uheldige disposisjoner i de mest verdifulle områdene.

Det knytter seg mange vesentlige verneinteresser til Listaområdet. Samtlige av naturfagene er representert med betydelige verneinteresser både i nasjonal og lokal sammenheng. **Strendene** representerer karakteristiske naturtyper som er meget fint utviklet og som av denne grunn utgjør et representativt typeområde for kystlandskap i landssammenheng. Strendenes store internasjonale betydning som hvile- og rasteplass for trekkfugler bør nevnes spesielt. I strandsonen er det dessuten betydelige botaniske verneinteresser med innslag av en rekke sjeldne plantearter og vegetasjonstyper.

I tilknytning til selve strandsonen på flat-Lista og det flate landskapet innenfor er det en rekke våtmarksområder av særlig stor verdi for fuglelivet.

Lista har et typisk kystklima, med milde og snøfattige vintre. Derfor finner vi mange planter som bare er utbredt i kyststrøk, f.eks. *kristtorn, revebjelle, kusymre, fagerperikum* og *storfrytle*. På Lista finner vi også planter som foruten en mild vinter også krever en varm sommer. Slike forhold fins bare på sør- og sørvestkysten av Norge. Av slike planter som forekommer på Lista kan nevnes *bergflette, klokkesøte, lundhengeaks, blodtopp, firtann, lundstjerneblom* og *kystfrøstjerne*. Av planter med mer østlig utbredelse finnes *blåveis* og *vassrørkvein*. Endelig fins også noen få fjellplanter: *fjellmarikåpe, rosenrot, rødsildre* og *fjelljamne*.

Sanddynene på Lista utgjør en egenartet landskapstype. Der vokser de fleste norske sandstrandsplanter foruten enkelte sjeldne arter som sølvmelde, sandskjegg og strandtistel. Mellom sanddynene og havflaten er det et flatt område med manglende eller sparsom vegetasjon. Det er fra dette området sanden blåser og danner sanddyner. På eldre hauger av tang og tare fins en vegetasjon av ettårige, salttålende planter. De spirer sjelden før slutten av april og visner igjen om høsten når tidevannet og høststormene gjør seg gjeldende. De vanligste tangvollplantene er strandreddik, tangmelde, bruskmelde og sølvmelde.

Rullesteinstrendene på Lista har en skrinn vegetasjon, med planter som krushøymol, strandkvann, skjørbuksurt, engstorkenebb, fjøresaltgras, taresaltgras, strandsmelle, havbendel, åkerdylle, strandrug og strandkryp. På enkelte steder vokser strandkål, som ligner en stor kålplante med blågrønne blad og store

Tolv verneområder på Lista?

Lista-utvalget har bestått av fire medlemmer – Ivar Østtorp (formann), Lars Reinertsen, Arne Kr. Bragdø og naturverninspektøren for Sør-Norge, Bjørn Strandli. Naturvernkonsulent Carl Erik Kilander har vært utvalgets sekretær og naturforvaltningskandidat Helge Kiland har bl.a. bearbeidet det foreliggende registreringsmateriale om verneinteressene. Utvalget foreslår opprettet i alt 12 verneområder:

Naturreservater:
- *Steinodden* – våtmarksområde av særlig verdi for fuglelivet.
- *Slevdalsvannet* – våtmarksområde av særlig verdi for fuglelivet.
- *Nesheimvannet* – våtmarksområde av særlig verdi for fuglelivet.
- *Røyrtjønn* – våtmarksområde av særlig verdi for fuglelivet.
- *Lundevågen* – våtmarksområde av særlig verdi for fuglelivet.
- *Rauna* –viktig hekkeplass for sjøfugl.
- *Ulgjelsvann* – verneverdig myrtype.

Fuglefredningsområde:
- *Prestvannet* – våtmarksområde av særlig verdi for fuglelivet

Landskapsvernområder:
- *Lofjellet og Jølletjønn* – typeområde for lynghei.
- *Strand og gruntvannsområder fra Borhaug til Varnesområdet* strandområder med særpreget landskap, botanisk og ornitologisk verneverdi.
- *Strand og gruntvannsområdet fra Tjørveneset til Lomsesanden* – særpreget landskapskarakter, botanisk og ornitologisk verneverdig.
- *Hanangervann og Kråkenesvann* med tilstøtende kulturlandskap – våtmarksområder av stor betydning for fuglelivet, omkranset av særpreget og vakkert kulturlandskap.

mengder melkehvite blomster. På steder med mye grus kan vi finne den merkelige østersurten, en nedliggende plante med lyst blågrønne blad og himmelblå blomster.

Lyngheiene er den dominerende vegetasjonstypen i Listas grunnfjellspartier. Lyngheiene regnes ofte for å være et kulturprodukt oppstått gjennom beiting og sviing. Men vi skal heller ikke se bort fra at den kraftige vinden og det skrinne jordsmonnet kan hindre større trær i å vokse opp. I våre dager er beiting og sviing av lyngheiene for det meste slutt. Derfor gror lyngheiene etter hvert til med skog, mest bjørkeskog på skrinne steder og eikekratt på mer næringsrike steder. Mange steder plantes også lyngheiene til med barskog.

Myrene er for det meste dannet i forsenkninger i terrenget, på de flatere områdene mellom åsene og som gjengroingsmyrer omkring innsjøer og tjønner. Myrene er sure og vegetasjonen artsfattig. Fastmattene består av torvmoser. Av høyere vegetasjon kan nevnes duskull, torvull, stjernestarr, slåttestarr, blåtopp, knoppsiv og tepperot. På våtere steder fins myrhatt, bukkeblad og flaskestarr.

Lista har lite opprinnelig **skog**. I myrene kan en finne store furustubber som tyder på kraftige furuskoger i tidligere tider, omkring bronsealderen. Da klimaet ble fuktigere og kjøligere (ca. 600 år f. Kr.), døde furuskogene på Lista ut. I dag fins det bare noen få trær av viltvoksende furu på Lista.

Den viltvoksende skogen på Lista begrenser seg mest til dalene. På solvarme steder med god moldjord og god drenering vokser edellauvskoger med eik, alm, lind og hassel (lågurt-eikeskog og alm-lindeskog). En karakteristisk plante i disse strøkene er kusymre. Mer sjeldne planter er lundhengeaks og lundstjerneblom. Den fornemste planten må vel være orkidéen hvit skogfrue, som skal forekomme på et bortgjemt sted på Lista.

I skrinnere dalsider vokser ofte en mer artsfattig eikeskog (blåbær-eikeskog) med mye blåbær, smyle og engmarimjelle i skogbunnen. I slik eikeskog kan vi ofte støte på mengder av vivendel.

Langs bekker vil en ofte finne tette skoger av svartor. På grunn av svartora er jorda i disse skogene rik på nitrogen og gir vilkår for en frodig og krevende vegetasjon. Av vanlige planter i disse skogene kan nevnes soleiehov, gulldusk, sumphaukeskjegg og skogsnelle.

Den mest næringsfattige skogtypen er bjørkeskogen som ofte dannes når lyngheiene gror til. Den inneholder vanlige arter som smyle, blåbær, engmarimjelle, tepperot og bregnene hengeving og fugletelg. Bjørkeskog fins også på fuktigere steder, omkring vann, myrer og i våte søkk. Her består bunnvegetasjonen av planter som blåtopp, pors, skrubbær og torvmoser.

Den plantede barskogen på Lista er som regel plantet etter hogst eller som leskog. Til leplantingene brukes mest buskfuru. Ellers er contortafuru, sitkagran og i mindre grad gran og lerk vanlige. Denne tilplantingen kan ha både positive og negative sider. Sett fra et naturvernsynspunkt vil det være ønskelig å bevare utsnitt av Listas lyngheier uten tilføring av nye plantearter.

De største vannene på Lista er Nesheimvann, Hanangervann og Kråkenesvann. Karakteristisk for alle tre vannene er at de ligger bare

Sanddynene på Lista utgjør en egenartet landskapstype. Foto Arild O. Gautestad.

ca. 2 m.o.h., de er relativt grunne og sterkt påvirket av havsalter. Vannmassene sirkulerer hele året, noe som fører til høyt oksygeninnhold. Vannene har en ganske rik vegetasjon, men det er nokså sparsomt med virkelig krevende plantearter. Lave rosettplanter som botnegras (Lobelia dortmann) er et karakteristisk innslag i bunnvegetasjonen. Vannene kan derfor karakteriseres som middels næringsrike (mesotrofe) Lobelia-sjøer.

Vannene ble vurdert i forbindelse med landsplanen for verneverdige områder/forekomster i Norge. Nesheimvann ble prioritert som verneverdig. Hanangervann og Kråkenesvann er ført opp i IBP/Project Aquas liste over vannforekomster med naturvitenskapelig interesse.

Av virkelig næringsrike (eutrofe) vann er det få på Lista. Et eksempel er Røyrtjønn. De mest interessante partiene med eutroft vann er pyttene på Varestranda. Disse har kontakt med både oppdyrka mark og råtnende algemateriale fra havet. Derfor vokser det her en rekke sjeldne vannplanter.

I lyngheimområdene er alle vannene næringsfattige (oligotrofe), da berggrunnen er hard og gir lite plantenæring. Det kommer heller ikke noe særlig næring med tilsiget fra lyngheiene og torvmyrene. Derfor er også vegetasjonen skrinn og artsfattig i slike vann.

Lista har lenge vært regnet som en av de rikeste fuglelokalitetene i landet. Det er hittil sett til sammen 268 arter på Lista. Ved siden av Lista er det bare Jæren som har tilsvarende mengder fugl i trekktidene. Dette kommer av at Lista ligger i sentrum for fugletrekket langs vestkysten av Norge. Høsttrekket er det rikeste. Lista har et svært godt rovfugltrekk.

Også som hekkeområde er Lista svært rikt, hele 105 arter er funnet hekkende.

Den sørlige beliggenheten sammen med områdets særegne naturforhold er uten tvil det som gjør Lista til et så rikt fugleområde. Lista har et omfattende og variert system av våtmarker der strandområdene og de tre innsjøene Nesheimvann, Hanangervann og Kråkenesvann utgjør hovedkomponentene sammen med flere mindre myr- og sumpområder. Disse våtmarkene er viktige rasteplasser for vadefugl og ender. Mengder av tare skylt i land langs strendene på Lista gir gode næringsvilkår for fugl under trekket. De grunne områdene utenfor gir også gode næringsforhold for dykkende fugl.

Våtmarker med sivbelter og takrørvegetasjon byr på gode hekkevilkår for bl.a. sangere, sivspurv, riksefugl, ender og vadefugl. Vadefugl, måker og ender hekker også tallrikt i flere av myrområdene. Holmer og skjær er viktige hekkeområder for bl.a. måker og makrellterner.

De største vannene er sammen med de grunne sjøområdene også viktige overvintringsområder for dykkender, svaner og gjess. Ellers danner leplantinger viktige rasteplasser for småfugl under trekk. Jordbruksarealene er også viktige.

Ifølge Lista lokallag er fuglebestanden for flere arters vedkommende i tilbakegang. De forskjellige fugleområdene (biotopene) på Lista har vært utsatt for betydelig forandringer over et forholdsvis kort tidsrom. Det har særlig gått ut over våtmarkene, som i mange tilfeller er blitt drenert og oppdyrket. De verdifulle strandområdene er også svært sårbare. Forurensing av olje og andre kjemikalier, samt omdisponering av arealer til ulike utbyggingsformål er de viktigste truslene. Det er også viktig å være oppmerksom på hvor fort viktige takrørbelter og sumpområder kan ødelegges av utfyllinger o.l. Jakt kan ofte være et viktig uromoment overfor rastende trekkfugl. Det er viktig at fuglene kan få ro til å hvile og skaffe seg mat under trekket.

Våtmarkene på Lista utgjør et system som må ses i sammenheng. F.eks. kan ett område fungere som hekkeområde, mens næringssøket foregår i et annet område. Lista har områder av internasjonal betydning for fuglelivet. Norge sluttet seg i 1974 til en internasjonal konvensjon for vern av våtmarksområder (Ramsarkonvensjonen). Dette forplikter oss til å arbeide for å sikre de viktigste våtmarksområdene og forvalte dem ut fra allsidige og langsiktige hensyn.

Med sin sentrale beliggenhet har Lista gjennom hele historien vært et nøkkelområde for arkeologisk forskning. Funn viser at det her har bodd mennesker kontinuerlig fra de første veidefolkene kom og helt fram til vår tid.

Fra Lista kjenner vi omkring 1500 faste fornminner som steinalderboplasser, helleristninger, gårdsanlegg, hustufter, gravhauger, gravrøyser, steinsetninger, bygdeborger og nausttufter. Flere av dem er fagmessig undersøkt. Tilsammen er det i dette området gjort henimot 1500 funn, hovedsakelig løsfunn fra steinalderen og gravfunn fra jernalderen. Lista er uten tvil et av de rikeste områdene på fornminner og funn i landet.

De mange monumentale gravhauger og røyser vitner om at det her har bodd høvdingætter og stormenn i svunne tider. Innførte gjenstander av gull, sølv, bronse og glass fra kontinentet viser at Lista ikke har vært et isolert område. Gjennom hele vår historie har folk fra dette området hatt god kontakt med folkegrupper på kontinentet.

Mange fornminner på Lista er skjemmet av inngrep i landskapet, f.eks. grustak, jordplanering, tyske anlegg, hus, hytter, veier. Den veldige ekspansjonen innen moderne bygge- og anleggsvirksomhet utgjør en stigende trussel mot fornminnene. Derfor er det viktig å foreta verning rundt et fornminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av det i landskapet og for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det.

Også når det gjelder kulturminner fra nyere tid er Lista et meget interessant område. Her finnes fremdeles gode eksempler på en bygningstype som peker tilbake til jernalderhuset, der inn- og uthus er bygget sammen i en lengde. Videre kan nevnes den helt spesielle tunform og de karakteristiske steingardene som setter sitt preg på Listas kulturlandskap. Faste kulturminner er bare sporadisk registrert på Lista slik at man i dag ikke har noen samlet oversikt over områdets verneverdige kulturminner. ✻

Norske jegere opp til eksamen

Elgen – den viktigste kjøttprodusenten blant viltartene i Norge. Foto Rolf Sørensen.

Etter hva Statistisk Sentralbyrå har funnet ut er det omkring 130 000 jegere her i landet. Hver enkelt av dem er ute på jakt gjennomsnittlig 10 dager årlig. Og viltet de nedlegger i løpet av jaktsesongen representerer en kjøttmengde på nær 4,5 millioner kilo. Ettersom gjennomsnittsnordmannen årlig setter til livs omkring 50 kilo kjøtt, betyr dette at jakten dekker kjøttforbruket til 90 000 nordmenn.

Men jakt er ikke den enkleste metoden for den som vil skaffe seg en kjøttmiddag. For jakten stiller, eller bør stille, store krav til ferdigheter og holdninger hos utøveren. Derfor har en obligatorisk jegerprøve lenge vært et ønske – det er blitt stadig klarere at ikke hvem som helst bør slippes løs i skog og mark med skarpladd våpen. Og i januar 1978 nedsatte Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk et utvalg (Jegerprøveutvalget) som fikk i oppdrag å utrede spørsmålet om en obligatorisk jegerprøve. Innstillingen fra utvalget foreligger nå.

I innstillingen heter det at «utgangspunktet for forslaget er at den obligatoriske jegerprøven skal danne grunnlag for at nye jegere i framtida sikres en ensartet opplæring før de får drive jakt på levende(!) dyr. Prøven vil derved gi grunnlag for en forsvarlig forvaltning av viltet og fremme en human og sikker jaktutøvelse.»

Utvalget foreslår at prøven skal bestå av en praktisk og en teoretisk del med skriftlig svar på spørsmål hentet fra ett eller flere av følgende emner: generell viltøkologi, artskunnskap, viltloven med forskrifter, dyrevernloven, andre aktuelle lover og bestemmelser, viltkonvensjoner, viltforvaltning, naturvern, human jaktutøvelse, skuddvirkning på vilt, viltets anatomi, viltsykdommer, vilt-

Tusen bevere ble jegernes bytte

Bever og menneske på kollisjonskurs – hvem er skadedyret? Foto Jon Østeng Hov.

For hundre år siden var beveren en sterkt truet art i Norge (og utryddet de aller fleste andre steder i Europa). Norges Jeger- og Fiskerforbund satte da fram forslag om fredning, sterkt støttet av zoologen, professor Robert Collett. Dette initiativet resulterte i totalfredning av arten. Senere har beverstammen vist jevn vekst – og uten særlige protester ble det for en del år siden åpnet adgang til regulert jakt – det vil si at det må søkes om fellingstillatelse for hvert enkelt dyr. Ved siden av ordinær jakt, kan det også gis tillatelse til felling av såkalt skadebever – det vil si bever som lever et normalt beverliv men som tilfeldigvis gjør det på et sted der det ikke passer mennesket.

I alt ble det gitt tillatelse til å felle 1070 bever i jaktsesongen 1978/79, mens det bare ble felt 419 dyr. Av fellingstillatelsene var det 239 som gjaldt «skadebever». Mindre enn halvparten av «skadebeverne» ble felt. Dette kan tyde på at skadene ikke i alle tilfelle har vært av særlig vital betydning. Ellers ville man vel fått en sterkere jaktintensitet og dermed høyere fellingsprosent nettopp når det gjelder «skadebever». I enkelte kommuner er det gitt tillatelse til å felle forholdsvis mange «skadebever», uten at noen av dem er felt! Det gjelder f.eks. Skien (13), Nome (13) og Hjartdal (9).

Tillatelse til beverjakt har vært gitt i seks fylker. Som ventet er det felt flest dyr i Telemark, Vest-Agder og Aust-Agder, mens det i Nord-Trøndelag bare er felt 4 dyr, alle i Lierne. Ellers har det vært beverjakt i Vestfold og Hedmark.

Den fredløse rødreven – høyt hevet over skade-statistikken. Foto Jon Østeng Hov.

Vilt som går oss i næringen

Det koster å ha ville dyr gående løs i landet, enten det dreier seg om vegetarianere eller kjøttetere. Men sett i litt rommelig perspektiv dreier det seg ikke om store penger. Om vi fordelte rovdyrskadeserstatningene på alle norske borgere, ville det bli mindre enn *en* krone årlig å betale for hver enkelt av oss.

I følge den siste jaktstatistikken fra Statistisk sentralbyrå ble det i 1977/78 betalt ut vel 1,7 millioner kroner i erstatning for skader som hjortedyr eller annet planteetende vilt hadde forårsaket. Men kjøtteterne koster mer. Oversikten viser at det i 1978 ble utbetalt vel 3,5 millioner kroner i erstatning for husdyr og rein som forutsetningsvis er drept av rovdyr. Det må her understrekes at erstatning bare utbetales for skade voldt av rovdyr som er helt eller delvis fredet. Det betyr at f.eks. rødrevens gjerninger ikke kommer med på statistikken.

Ørnene får skylden for det meste – de skal ha tatt livet av nær 1300 sau, vel 1500 reinsdyr og til og med 124 geiter i 1978. Dette innebærer vel 2 millioner kroner i erstatninger. Jerven har fått ansvaret for vel 800 sauer, 41 reinsdyr og 5 geiter, noe som medførte utbetalinger på bortimot 900 000 kroner.

Videre er bjørnen tillagt skader for vel en halv million, fordelt på 270 sauer, 86 reinsdyr og 9 storfe. Men både hjort og elg har kostet enda litt mer enn bjørnen i skadeserstatninger, med henholdsvis 571 000 og 534 000 kroner, mens rådyret stiller langt bak med bare vel 24 000 kroner. Når det gjelder hjort, elg og rådyr er imidlertid erstatningskravene atskillig høyere enn de faktiske utbetalingene.

stell, jaktvåpen, ammunisjon, jakthunder, norske jaktformer og behandling av felt vilt.

Den praktiske delen foreslås lagt opp slik at prøvedeltakeren skal passere ulike poster i en standardisert løype. Deltakerne må vise ferdighet i ansvarlig håndtering av gevær i ulike situasjoner, avstandsbedømmelse til dyrefigur og skyting mot lerdue. Ved skyting mot lerdue skal det avfyres 4 skudd mot 4 lerduer hvorav minst ett skudd skal treffe én lerdue.

Etter forslaget skal prøven innføres fra 1. januar 1983, og alle som dette året eller senere akter seg ut på jaktstien for første gang, må gjennom nåløyet. De som har løst viltrygdavgift før jaktsesongen 1980–81, og som dermed kan bevise at de er «gamle» jegere, slipper derimot å gå opp til prøve.

Bestått jegerprøve gjelder en gang for alle – jegerne skal altså ikke opp til noen årlig eksamen, som tilfellet er når det gjelder skyteprøven for storviltjegere. Derimot skal det være anledning til å prøve seg på nytt om man stryker. Den som består prøven, får seg tildelt jegerkort, som etter utvalgets forslag skal være en forutsetning for å drive jakt. Jegerprøven skal kunne avlegges fra man er 15 år, men jegerkortet blir ikke utlevert før kandidaten har fylt 16.

Når det gjelder målsettingen for jegerprøven peker utvalget på at den må legges opp slik at den danner et godt grunnlag for en forsvarlig forvaltning med spesiell vekt på vern av viltet, og at den skal fremme en human og sikker jaktutøvelse. Jegerens forståelse for nødvendigheten av en prioritering av vernet i viltforvaltningen vil være viktig i årene framover. Med utgangspunkt i Direktoratets nye målsetting hvor vernet av viltartenes eksistensgrunnlag og sikring av den naturlige artsrikdom av vilt skal være overordnet de andre punktene i målsettingen, skal verneaspektet allerede i dag være retningsgivende for viltforvaltningen. Disse grunnleggende sider ved viltforvaltningen vil så vidt utvalget har forstått, bli sterkt presisert i ny viltlov, bl.a. gjennom hjemmel for opprettelse av biotopvern-områder.

Rypa – småviltjegernes favorittbytte. Foto Fred Friberg

Mange slags jaktbytte

Statistisk Sentralbyrå har funnet ut at det i jaktsesongen 1978/79 ble felt 1 278 000 stykker småvilt her i landet. Tallet er basert på spørreskjema som ble sendt ut til et tilfeldig utvalg på 5400 jegere. Av disse var det 4600 eller 87 prosent som svarte. Dette tilsvarer omkring 4 prosent av alle som løste vilttrygdavgift.

Rypa er helt dominerende bytte blant norske småviltjegere, og det samlede utbyttet er beregnet til 443 000 stykker med samlet vekt 244 000 kilo. Som nr. 2 kommer kråka(!) med 115 000 som jaktresultat. At statistikerne ikke har regnet ut den samlede vekten av årets kråkefangst, tyder på at man ikke regner med at kråkene i særlig utstrekning har havnet på middagsbordet. Når det gjelder trost har man derimot funnet at det samlede byttet på 103 000 fugler representerer en vekt på 10 tonn.

Blant matnyttig fuglevilt bidrar videre endene med 99 000 stykker og duer med 66 000. Ellers ble det også, av en eller annen grunn, skutt 43 000 nøtteskriker, lavskriker og nøttekråker. Og hakkespettene gikk heller ikke skuddfri – 6 300 av dem falt for jegerhånd i jaktsesongen 1978/79.

Utbyttet av revejakten fortsetter å stige jevnt og raskt, det ser nærmest ut til at det blir flere rødrev jo flere man skyter, og utbyttet i den aktuelle sesongen var ny rekord med 52 000 dyr. Harejakten ga et utbytte på 52 000 stykker med en samlet vekt på 208 000 kilo. At det ble skutt 7 200 ekorn, 6 000 røyskatt og 3 600 grevling vil mange undre seg over. Hermelinskapper er vel ikke særlig moderne blant konger lenger, og skinnet fra de vel 7000 ekornene bidrar vel heller ikke til å dekke noe påtrengende behov. Endelig: kommer busten fra de 3 600 grevlingene til nytte som barberkoster? Hvis ikke – la oss håpe at den kommende jegerprøven gjør jegerne kritiske i spørsmålet om hva som er meningsfyllt jaktbytte. Det kan gjerne være en fornøyelse å drive jakt, men uten et forsvarlig og udiskutabelt nyttemotiv er jakten meningsløs.

Betrakninger foran stortingsvalget i 1981

Hvilke partier vil øke presset på vassdragene?

AV TORBJØRN PAULE

Energiproblemene og utnyttingen av våre naturressurser vil i åra framover stille samfunnet overfor til dels vanskelige avveininger. Det er derfor viktig at de politiske partiene klargjør for velgerne hvor de står i slike saker.

Det valget i 1981 bør gjelde er ikke om et parti kan underby et annet med en eller et par skatteprosenter. I den store sammenheng er dette nokså uinteressant, og tjener bare til å tilsløre fundamentale og avgjørende samfunnsproblemer. Partiene må således ikke alene få lov til å definere valgkampsakene. Det er nødvendig at partiene informerer velgerne på en skikkelig måte om hvor de står i spørsmål som angår energiproduksjon/-bruk og ressursforvaltning.

Hvilken ressurs- og energipolitikk vil partiene gå inn for? Løsningen på slike spørsmål kan være av avgjørende betydning for mange velgere når de skal ta standpunkt til hvilket parti de skal støtte i det kommende valg. Hvilke partier legger opp til sterk økonomisk vekst og dermed tilsvarende vekst i energiforbruket med økt press på våre urørte vassdrag og oljeressurser? Og hvilke går inn for en økonomisk utflating, m.a.o. en alternativ samfunnsutvikling basert på prinsippet om likevektsøkonomi? I dette tilfellet vil det være mulig å flate ut veksten i energiforbruket og stabilisere dette forbruket på et akseptabelt nivå. Det vil også være mulig å stabilisere utnyttingen av våre naturressurser og forhindre rovdrift på dem.

Ønsket om økt energitilgang må etter Naturvernforbundets mening spesielt avveies mot naturvern- og ressursbevaringshensyn. I forbindelse med inngrep og tiltak i naturen ser en gang på gang at naturvernet i utgangspunktet har tapt mot utbyggings- og næringsinteressene. Og konsekvensene av dette kan bli store og alvorlige. Det er nok å vise til vasskraftutbygging og oljevirksomhet. Storstilt ødeleggelse av verneverdig norsk natur og skjebnesvangre forurensninger av Nordsjøen og norskekysten kan bli en del av vår hverdag dersom våre større partier ikke legger om kursen.

Etter Naturvernforbundets syn bør naturvernet være et overordnet begrep i ethvert samfunn. Vi mener derfor at naturvernet må inn i grunnloven og på denne måten gis den sjanse det fortjener i dagens og framtidens Norge. Hvilke partier går inn for det? Dette er det viktig å få svar på.

Naturvernforbundets målsetting om en utflating og stabilisering av vårt energiforbruk vil måtte medføre at tilvante energimønstre blir endret. Hvilke partier har vilje og evne til nytenking på dette feltet? Vi har gode eksempler på dette i dag. Men kommer våre største partier etter? Vil de prioritere energiøkonomiseringstiltak høyere enn det vi hittil har sett? Vil de satse sterkere på fornybare energikilder? Kort sagt – vil de gi oss en framtid hvor begrepet livsstandard settes i høysetet? Velgerne har krav på et svar – akter partiene å gi dem det?

Fram til valget i september neste år er det nødvendig at våre medlemmer og sympatisører er aktive i massemedia og i dagliglivet om disse spørsmålene. Politikerne bør «kjøres» på disse punktene slik at de toner flagg på en klar og entydig måte.

Naturvernforbundet arbeider med et informasjonsopplegg foran valget hvor det blant annet inngår åpne møter med representanter fra de politiske partiene.

Skal vi ikke forsøke å få valgt inn på Stortinget representanter med en natur- og miljøvernvennlig profil?

BREDO BERNTSEN

I audiens hos elvekongen

– Alvorlig mangel på fritt strømmende vann, spår fossekallen. Foto Arild O. Gautestad.

For noen år siden ble én av våre mange fuglearter omhyggelig kåret til *Norges nasjonalfugl* – nemlig fossekallen. Andre populære navn er elvekonge, vannstær og tussefugl. Man fant ut at denne fuglen, framfor noen, symboliserte norsk natur – med sin nære tilknytning til de mange viltre vassdrag, vakre fosser og strømmende elver vi er så stolte av.

I dette miljøet – hvor den vesle nasjonalfuglen som kjent lever året rundt – er det også vi, som utsendt medarbeider fra Norsk Natur, treffer fossekallen. Nærmere bestemt har vi avtalt stevnemøte ved Hovdefossen (eller Hovdfossen) i Gudbrandsdalslågen, noen kilometer ovenfor den forlengst utbyggede og ruinerte Hunderfossen. Hovdefossen er den siste i nedre del av Lågen som ikke er utbygd, og er for tiden gjenstand for sterk debatt. Fossens skjebne debatteres i Øyer kommune og i hele Gudbrandsdalen forøvrig. Oppland fylkes elektrisitetsverk vil bygge et elvekraftverk som kan utnytte fallets åtte meter. Men flere og flere kjemper mot planene som truer betydelige naturverdier.

– Ved godt mot Deres Høyhet? Vi stiller spørsmålet til en elegant fugl som i svart/hvitt troner på en stein like ved elvekanten.

– Nei, jeg er stadig sur.

– Sur?

– Ja, fordi mitt naturlige element bokstavelig talt blir surere og surere. Store deler av vassdragene på Sørlandet er allerede ødelagt og tomme for mat. Og nå er også Rondane truet. Dessuten herjer utbyggingsspøkelset over hele landet.

– Men du har jo Lågen. Og Hovdefossen. Tror du den blir bevart?

– Ja, jeg håper det beste.

– Hva betyr egentlig Hovdefossen for deg?

– Hovdefossens skjebne er ikke mindre enn et tegn på hvor høyt Norge vurderer meg og min slekt og vårt felles miljø. Ødelegges Hovdefossen er det en nasjonal skandale!

– Men strømmende vann er det vel heldigvis andre steder også?

– Et tåpelig spørsmål fra en medarbeider fra Norsk Natur. (Et forarget nikk følger denne replikken.) Selv om jeg ikke liker å se verden i et svart/hvitt perspektiv, vil jeg si at fritt, strømmende vann er det nå blitt alvorlig mangel på – også i Norge. Og Hovdefossen er kanskje det område i hele Norden som er det viktigste for oss i den verste vintertida. Bare spør de ornitologene som har forsket her i flere år! Over hundre av oss kan finne mat og trivsel her da. Dessuten er det mange andre fugleslag i området – ikke minst ender.

Vi lover å bringe disse viktige opplysningene videre til bladets lesere og gjør noen notater. Imens har elvekongen brått styrtet seg ut i det våte element for å finne seg en matbit – for snart å dukke opp med et lite insekt i nebbet. Nå skjønner vi at intervjuet går mot slutten. Men før vi tar avskjed, får vi klar beskjed om hva denne fossen like nedenfor Tretten også betyr for *hele naturmiljøet* i strøket. Den berømte, men hardt truete hunderørreten har her sine siste frie gyteplasser. Og det er et uvanlig godt ørret- og harrfiske ved Hovdefossen. Skog og vekster langs elvebredden, som er et viktig beiteområde for elg og rådyr, vil rammes ved utbygging – foruten jordbruksinteresser.

Alt dette får vi notert før audiensen definitivt er forbi. Det siste vi hører fra den vesle monarken, idet vi putter notatblokken i sekken og langsomt rusler opp fra elvebredden i skumringen, er et kraftig: «La fossen leve!»

NYTT FRA NATUR OG UNGDOM

Det gror – tross alt

Opp av haugene med rødbrunt høstløv og grønne fakturaer og bankgiroinnbetalingsvarsler spirer og gror det i Natur og Ungdom. I fotefarene til vår nye reisesekretær, Trygve Aas Olsen fra Kristiansund, skyter lokallagene opp som sopp og nye medlemmer drysser inn som gule høstblader. På sin første turné i Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har reiseagenten vår holdt møter og innledninger på alle mulige former for skoler – fra videregående til jordbruksskoler. Og overalt meldes det om stor interesse, mange frammøtte, mye verving og i mange tilfeller er også nye lokallag blitt opprettet eller gamle blitt sparket i gang igjen. Dette er tilfelle både i Sogndal, Førde, Florø, Volda og Molde. Den vanskelige økonomiske situasjonen ligger fremdeles som en klam hånd over alle som jobber i NU sentralt, men føles kanskje mindre trykkende når vi kan vise til slike positive og gledelige resultater. Spesielt gjelder dette kanskje fordi Sogn og Fjordane har vært et av våre «svarte» fylker.

Like fullt må innsamlingsarbeidet fortsette og intensiveres. I samarbeid med Naturvernforbundet setter vi igang med salgsvirksomhet og verving til NNV, noe som kan gi sårt trengte penger i kassa. Natur og Ungdom er for mange det første møte med miljøverntanken, og det vil være trist om organisasjonen skulle bli nødt til å legge ned virksomheten på grunn av økonomiske vanskeligheter. Det er det kun våre motstandere som er tjent med!

Landsmøtet -81 skal holdes på Fosen Folkehøgskole i Trøndelag i tiden like etter nyttår. Her må NUerne ta stilling til hvordan aktivitetene skal drives framover og samtidig få nedbetalt underskuddet. Det kan bli et spennende og vanskelig landsmøte!

Hardere tider for rovfuglene

Den engelske fuglevernorganisasjonen RSPB opplyser i sitt høstnummer at den i løpet av de neste månedene vil saksøke flere personer for ulovlig besittelse av rovfugler enn noen sinne. Fuglene er nylig tatt og ikke gamle preparater som omsettes.

Alt tidlig i sommer var 17 vandrefalkunger beslaglagt etter rassiaer fra politiets side – i samarbeid med RSPB. Blant de beslaglagte fuglene var også en ung kongeørn, flere musvåker og tårnfalker.

Ute i distriktene har vaktmannskapene avverget en rekke forsøk på egg- og ungerøveri, bl.a. fra «flyvende» belgiere. I øyeblikket ser lista over årets registrerte forbrytelser og forsøk på sådanne ut til å bli lengre enn i selveste «ulykkesåret» 1976.

Her hjemme kan lista også bli lang etterhvert som opplysningene kommer inn. Fra Finnmark meldes om bl.a. tre snøugler som er tatt av turister, skutt osv. To storfalker, (en jaktfalk og en vandrefalk) er også muligens tatt. I et tilfelle ble en gruppe utlendinger, sannsynligvis sveitsere, observert, men de rakk å stikke over grensen før politiet kom fram til hotellet hvor de bodde.

Fra Røst meldes det at to havørnreir muligens er blitt «besøkt» to år på rad. Tidligere i sommer ble to tilfeller av eggrøveri fra havørnreir omtalt i avisene. Heldigvis ble synderne sett av folk som slo alarm.

Rovfuglene har ofte et hardt liv i naturen – og vi gjør det ikke lettere for dem. Særlig er hønsehauken utsatt mange steder pga. intensivert skogsdrift i gammelskogen og et utbredt hat til hauken hos jegere som tror at den er skyld i at skogsfuglen blir borte – for kortere eller lengre tid.

AKSJON ROVFUGL mangler ikke arbeidsoppgaver i tida framover.

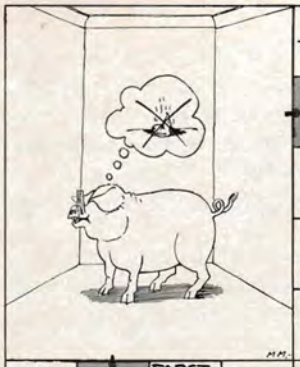

TRE
KOMITE
NAUT
VEKST
SYKE-HUS
ARTIKKEL
INSEKT
RETTS-LÆRD
DYR
INN-SJØ
VEKK-
STOFF
FUGLEN
UTROP
AVTAR
ENDELSE (MED.)
DREVEN
4 LIKE
FREDET FUGL
LIK-SKJEN-DING
TIDL. PARTI
STAT
BY
KRAFT-STASJON
FUGLER
SFÆRE
DYR (OMV.)
ELV
NAVN
FORST.
FRA
SAL
BORD-STYKKE (FL.)
MYNT
PLANTE
TITTEL
BOKST.
DOTT
LEGEME
NAVN
---ABA
FJELL
KON-JUNK-SJON
UTLØP
ELV
DRIKK
MES-TER-SKAP
NAVN
NAVN
SPORTS-UTSTYR
FISK
INSEKT
BY
RYGG
INSEKT
TO LIKE
FOR-SVINNE
TOPP
GRY-
TIDLIG
TIDL. RØM
ARTIK-KEL
EGEN-SKAP
SVENSK
PARK
NOMEN NESCIO
TOPP
ST. PÅ BERGENS-BANEN
HALVT
INSEKT
SKIP
MORENE
VIND
FARGE (TYSK)
KARAK-TER
SLAGENE
DYR
STOFF
STATS-MANN
†(OMV.)
SKANSE
REGN
ELV
DYRET
SKUESP.
VESEN
BEHOL-DEREN
MATEMA-TIKER
OMDØMME
FRAMK.MIN
JENTAS
IGJEN
KUNST
DYR
MARK
UNDER-JORDISKE
VEKST
NAVN
SOLID
ØVELSE
BLADET
PLAGG
FOR-FATTER (OMV.)
TIDSROM
REST (OMV.)
JENTAS
PRESI-DENT
BOKSER
STED VED FOSS
FORR. MATERIALE
UKJENT
VAKKER
FJELL-KJEDE
PLANTE (OMV.)
HATT
I VARE-TAKELSE
GUD
BLOMST-ENE
PRON. (NYN.)
I SEDI-MENTER
I FOR-LENGE
KASTA
SKAR
NAG
DYR
FOR-FATTER
FUGL
FISK
LEVERE
KILDE
PUNKT
DRIKK
MARK
MERK
FASE

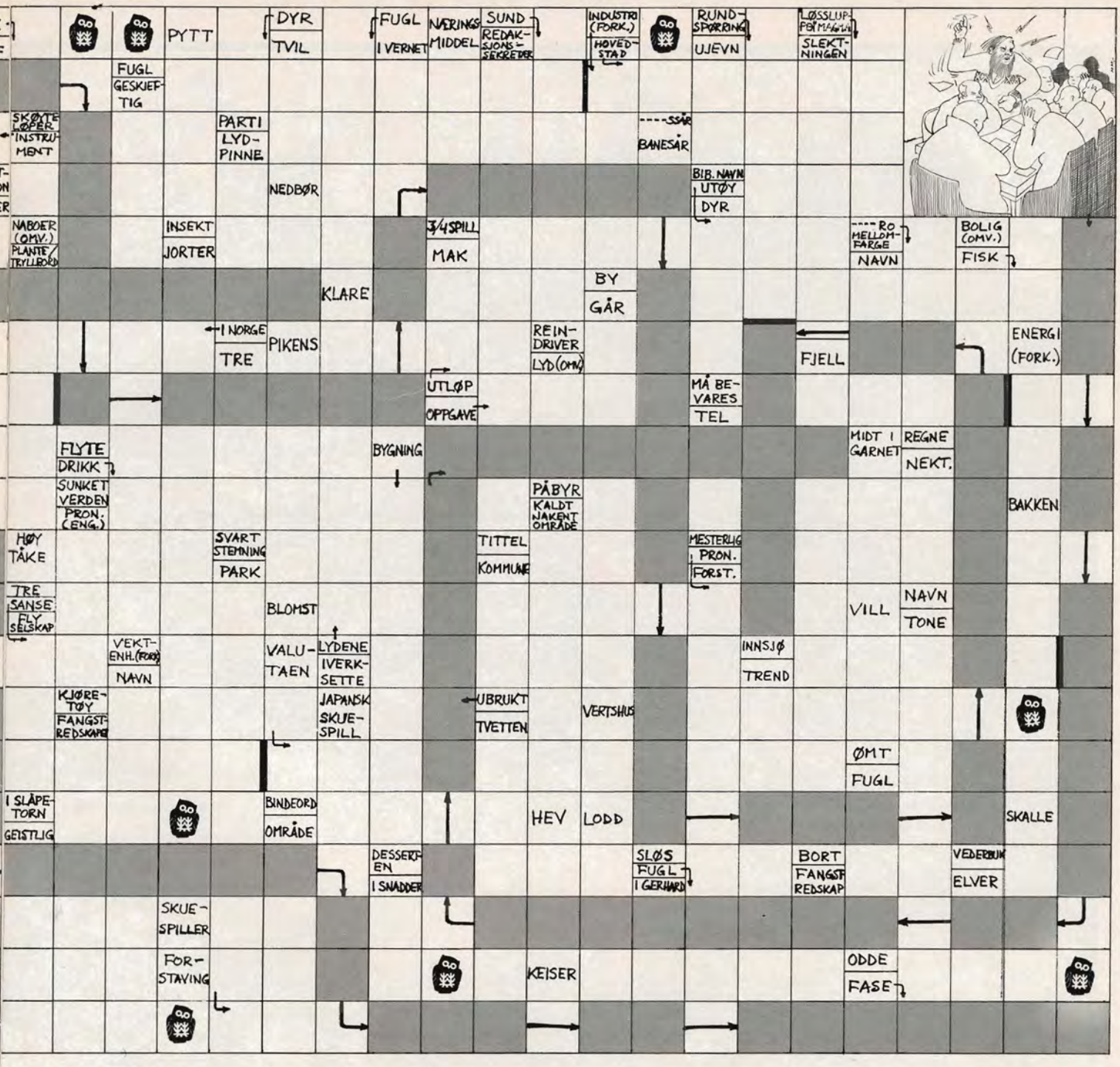

Nye nøtter å knekke!

Vi sitter på tre praktfulle naturbøker – en til hver av de tre første uttrukne, riktige løsninger på dagens kryssordoppgave for naturvernfolk. Vil du ikke klippe i bladet, så send gjerne kopi av din løsning. **Leveringsfrist 10. januar 1981.**

Navn: ..... Adresse: .....

MÅL
NATURVERN OMRÅDE
START

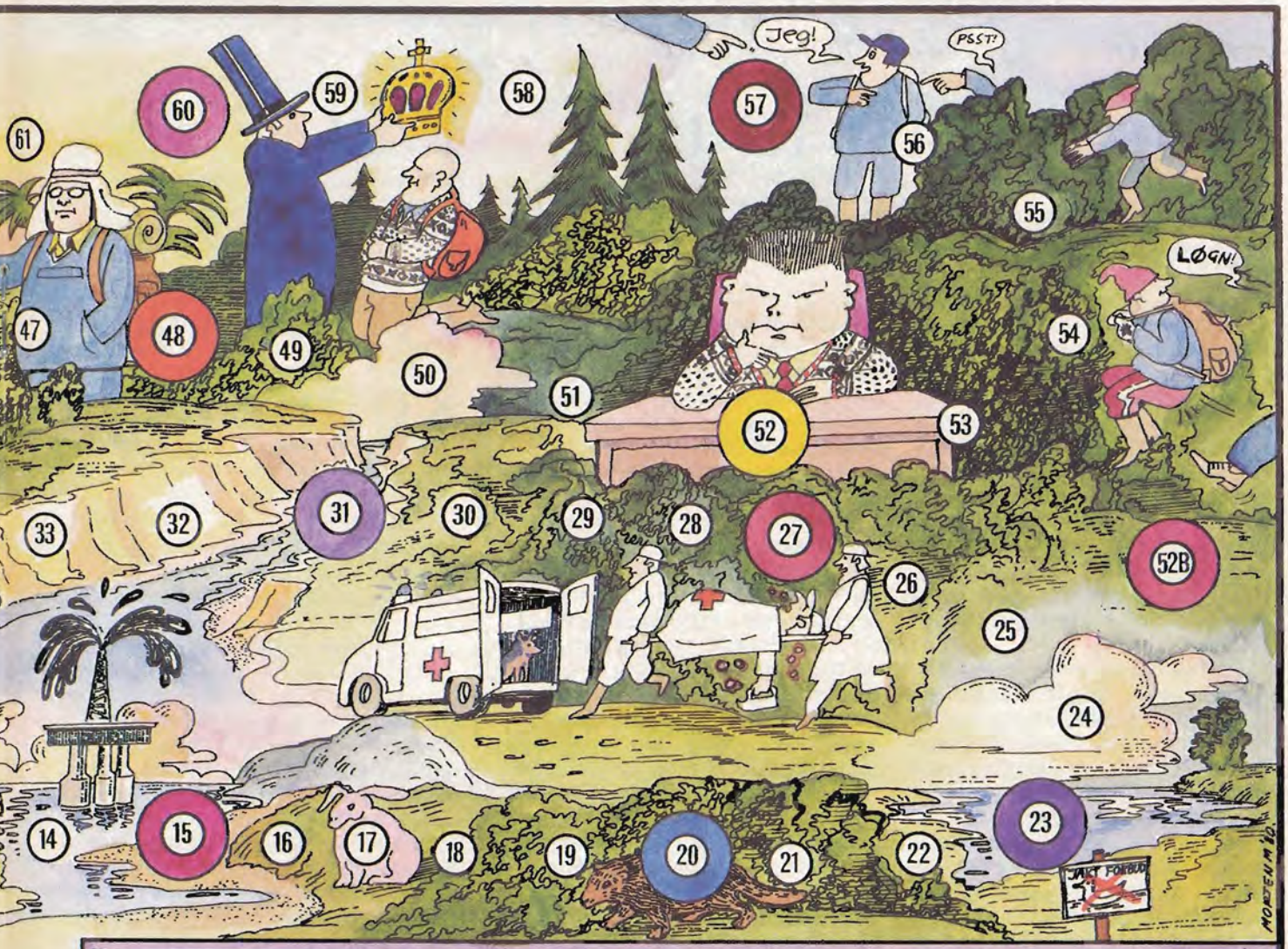

Spillet om norsk natur

5) Du er på skogtur i Trysil, blir tatt for bjørn og felt under elgjakta. *Spillet er tapt.*
9) Nasjonalpark opprettet på Hardangervidda. Rykk to plasser fram. Du leser vernereglene og rykker en plass tilbake.
15) Ny blow-out i Nordsjøen. Vent på Red Adair og stå over to kast.
20) Nye jervtellinger i Sør-Norge viser 11 dyr, ikke 9 som tidligere antatt. Fellingstillatelser gis. Rykk tilbake til start.
23) Miljøverndepartementet innfører jaktforbud i N. Øyeren naturreservat. Rykk tre plasser fram.
27) Du spiser glyfosatsprøytet bær, får magebesvær og må til lege. Rykk fire plasser tilbake.
31) Alta-Kautokeinovassdraget varig vernet. Rykk tre plasser fram.
35) Naturvernforbundet får gjennomslag i Stortinget for sitt syn på vassdragsvern. Du får tre ekstra kast.
39) Under et kort anfall av bevisstløshet går du inn for utbygging av våre siste urørte vassdrag. Ta en ekstra rekreasjonsrunde for å komme til hektene igjen.
45) Naturvernet grunnlovfestes. Rykk fire plasser fram.
48) Du investerer i oljeaksjer og må rykke fire plasser tilbake.
52) Bjartmar Gjerde blir formann i Naturvernforbundet. Rykk inn på blindsporet til 52 B.
52b) Det var bare en spøk! Rykk tilbake til 52 og en plass fram.
57) Du blir livsvarig medlem av Naturvernforbundet. Rykk to plasser fram.
60) Du utnevnes til æresmedlem av Naturvernforbundet. Rykk fram til mål.
64) Du forviller deg ut på en hogstflate i tåka. Grav deg ned i hogstavfallet til tåka letter. Stå over to kast.

FORBUNDET OM «NATURVERN I NORGE»

Naturvern må grunnlovfestes!

I sin uttalelse om NOU-utredningen «Naturvern i Norge» tar Norges Naturvernforbund utgangspunkt i utvalgets enstemmige oppslutning om det syn at vern av naturen for å sikre eksistensgrunnlaget for alt liv på lang sikt må være overordnet alle andre hensyn. På denne bakgrunn mener forbundet at naturens egenverdi må grunnlovfestes. Forbundet støtter med dette et mindretall i utvalget bak utredningen.

Forbundet mener videre at Naturvernloven må revideres på flere punkter, slik utvalget foreslår. Blant annet må det bli hjemmel for vedtak om vassdragsvern og for ekspropriasjon av områder som vernes i mehold av Naturvernloven. I denne forbindelse antar Naturvernforbundet at større grad av statlig erverv av naturområder vil gjøre det lettere å få aksept på at områder vernes, og senere å forvalte disse områdene.

Videre ser Naturvernforbundet det som vesentlig at Miljøverndepartementet, i samråd med Landbruksdepartementet, snarest følger opp utvalgets tilrådinger om sikring av skogstyper, og gjennomføring av driftsmetoder i skogen som tar hensyn til naturmiljøet. Forbundet mener at mer flersidige hensyn og prinsipper må legges til grunn for skogbehandlingen i tråd med intensjonene i den nye formålsparagrafen i skogbruksloven.

Norges Naturvernforbund mener at utvalgets bekymring for den administrative plassering av naturvernkonsulentene i fylkene er reell, og påpeker at den stadig lavere plassering av konsulentene i fylkesadministrasjonen betyr en svekkelse og nedvurdering av naturvernet i fylkene i forhold til andre saksområder. Naturvernstillingene må derfor snarest oppvurderes. Videre er forbundet enig i utvalgets tilråding om at det også opprettes *statlige* naturvernstillinger i alle fylker. Forbundet understreker også betydningen av å opprettholde den bemanning som er bygget opp i form av engasjert personell i fylkene for at arbeidet med de mange fylkesvise verneplaner skal bli forsvarlig gjennomført. Miljøverndepartementets avdeling for naturvern og friluftsliv bør deles i to, sier forbundet videre, og går i denne forbindelse mot opprettelse av et eget naturverndirektorat. Utredningen har også lagt alt for liten vekt på den rolle de frivillige organisasjoner skal spille i organiseringen av fremtidens naturvern. Utredningen kommer inn på naturvernorganisasjonenes rolle i informasjonsvirksomheten på den måten at disse organisasjonene må dras nærmere inn i informasjonsarbeidet. Dette er en for generell, vag og uforpliktende avklaring av det nødvendige samarbeid om det felles mål det offentlige og private naturvern har, slår forbundet fast, og peker på at Miljøverndepartementet i sin stortingsmelding må utdype betydningen av organisasjonenes opinionsdannende virksomhet ved bl.a. å styrke disse økonomisk.

«NATURVERN I NORGE»

Økt innsats i fylker og kommuner

Utvalget bak den offentlige utredningen «Naturvern i Norge» går generelt inn for at naturvernets administrasjon må styrkes på alle nivåer. Dette er nødvendig om man skal kunne mestre de arbeidsoppgavene som naturvernet vil stå overfor i tiden fremover. Blant de mest presserende oppgavene er oppbygging av de statlige naturvernetatene i fylkene, mener utvalget. Videre er det av grunnleggende betydning at Miljøverndepartementets fagavdeling for naturvern styrkes.

Flertallet i utvalget mener at Avdelingen for naturvern og friluftsliv bør deles. Begrunnelsen for dette er først og fremst at saker som gjelder henholdsvis naturvern og friluftsliv i fremtiden vil være av lite sammenfallende karakter. Et mindretall, med utvalgsformann *Guttorm Hansen* i spissen, mener at det bør opprettes et direktorat som skal omfatte naturvern, friluftsliv, vilt- og fiskestell og eventuelt utmarksforvaltning.

Utvalget går enstemmig inn for at det opprettes statlige naturvernstillinger i fylkene. Det statlige natur-

vernpersonellet i fylkene bør blant annet ha disse oppgavene:

- Organiseringen av registreringer.
- Forberedelse av fredningstiltak i medhold av Naturvernloven
- Bistand i erstatningssaker.
- Ansvaret for etablering av ordninger for forvaltningen og skjøtselen av fylkets naturvernområder.
- Ivaretakelsen av naturverninteressene i ulike plansammenheng.
- Bistand med vurdering av ulike inngrep i naturen.

Videre mener utvalget at de nåværende stillingene som friluft- og naturvernkonsulenter i fylkeskommunene bør opprettholdes også etter at det er opprettet statlige stillinger. Dette er nødvendig blant annet for å:

- Ivareta naturvern- og friluftsinteressene i fylkesplansammenheng.
- Ivareta fylkeskommunens egne vernebehov.
- Ivareta naturvernhensyn i fylkeskommunens løpende saksbehandling om planer og inngrep.
- Forberede saker for fylkeskommunale utvalg.

Naturvernet må også få en sterkere stilling i kommunene for å ivareta allmenne naturvernhensyn. I særlig grad gjelder dette i planprosessen og den løpende lokalforvaltningen, der spørsmål om bruk og forbruk av natur ofte berøres.

Styrkingen av naturvernets stilling i kommunene må sees som en grunnleggende oppgave i 1980-årene. I den enkelte kommune bør personell med naturfaglig bakgrunn bli ansvarlig for ivaretakelsen av lokale naturvernsaker og utøvelsen av sekretærfunksjonen for den nemnda som ivaretar naturverninteressene, mener utvalget.

Alle kommuner bør ha en nemnd med ansvar for naturvernet.

For å ivareta det lokale naturvernet på en forsvarlig måte, vil det i tiden framover bli et økende behov for naturvernpersonell i kommunene med økologisk eller annen naturfaglig bakgrunn. I stadig flere kommuner vil det være behov for opprettelse av egne naturvernstillinger.

NYE BØKER

Rovfugl

Jon Østeng Hov er en av veteranene blant naturfotografer her i landet. Og rovfugl er et av de motivområdene som gjennom en lang årrekke har fanget hans oppmerksomhet. Resultatet presenterer han nå i et lite praktverk under tittelen «Rovfugl».

I boka møter vi dvergfalk, hønsehauk, fjellvåk, jaktfalk, fiskeørn og kongeørn, og blir kjent med miljøet der disse artene hører hjemme. Boka er preget av personlige opplevelser og erfaringer, som forfatteren bringer videre til leseren i en levende form som vitner om atskillig fortellerglede. Men først og fremst er boka en vakker billedsamling som ikke bare viser rovfuglene, men også landskapet de lever i og andre dyr som de deler livsrom med.

Alle rovfugler i Norge er mer eller mindre truet i dag. De trenger et forsvar. Og med denne boka har de fått enda en forsvarsadvokat.

Jon Østeng Hov: Rovfugl. Gyldendal 1980. *r.f.*

Runde

Runde – Norges sørligste fuglefjell – ligger litt nord for 62. breddegrad og er dermed ved stortingsbeslutning skjøvet inn i faresonen for alvor. En annen trusel mot dette naturklenodiet i havgapet utenfor Ålesund er brua, som vil bli åpnet neste år. Ingen vet hva *den* vil føre med seg – på godt og vondt.

Men kanskje er det i siste liten når Hallgeir B. Skjelstad nå kommer med sin bok denne fugleøya, skildret i tekst og bilder fra alle årstider. Teksten er en fin blanding av fakta og fri skildring, og i bildene har det i stor utstrekning lykkes Skjelstad å fange fuglenes liv og bevegelse. Boka inneholder en god del fine fargebilder. Men forfatteren har først og fremst satset på fluktskudd i svart/hvitt. Det har han gjort klokt i. For ikke minst de mange levende svart/hvitt-bildene bidrar til å gjøre «Runde» til en naturbok av uvanlig kvalitet.

Hallgeir B. Skjelstad: Runde. Fugleøya på 62°N Grøndahl 1980. *r.f.*

Du bestemmer?

«Du bestemmer!» er den provoserende titelen på Erik Dammanns nye bok. Og mange vil nok innvende at det er ikke *så* enkelt å komme ut av nettet som forfatteren hevder.

Dammanns synspunkter bør være velkjente, og få er vel uenig når han peker på forhold som konkurransementalitet, stress, tidsnød, institusjonalisering av omsorgen for barn og gamle, voksende kriminalitet, maktesløshet i forhold til styrende organer, rustningskappløp, voksende kløft mellom i-land og u-land osv.

Dammanns løsning er bl.a. full inntektsutjevning, reklameforbud og bensinrasjonering. En stor del av forsvarsutgiftene skal nyttes til «utforskning og utvikling av tilfredsstillende og mindre ressurskrevende forsvarsordninger som ikke samtidig kunne virke som en angrepstrusel overfor andre nasjoner».

Urealistisk, vil kanskje mange si. Men sikkert er det at vi alle bør tenke mer inngående over vår situasjon og analysere hvilke verdier vi bør prioritere. Særlig for de unge er det vanskelig å stå imot konkurransepresset. Derfor må de voksne øve selvdisiplin og prioritere penge- og tidsforbruk annerledes. På den måten kan andre påvirkes til et annet levesett.

Boken er tiltalende og lettlest, og treffende illustrert av Vivian Zahl Olsen. Min oppfordring er: Les den og finn ut hva du kan gjøre annerledes. For, til en viss grad – du bestemmer!

Erik Dammann: Du bestemmer! Tegn. av Vivian Zahl Olsen. Gyldendal 1980

Thor Midteng

Naturvern i andre land

Spurv må vike for raketter

Man skyter ikke spurver med raketter ved Cape Canaveral. Men de miljøødeleggelsene rakettbasen har ført med seg har vist seg å være like effektive. En meget sjelden underart av spurv (dusky seaside sparrow) er utelukkende utbredt i området omkring rakettbasen. I 1973 ble bestanden anslått til 800–1000 individer. I dag fins det fire viltlevende individer av underarten, og dessuten to i fangenskap. Og alle er hanner! Det innebærer i praksis at underarten er utryddet. Det diskuteres nå om man skal fange inn de fire overlevende og krysse dem med hunner av en nær beslektet underart, for i alle fall å redde noe av arvestoffet.

Ara-papegøyer bare i bur?

Bestanden av ara-papegøyer i Sør- og Mellom-Amerika går kraftig tilbake, og den viktigste årsaken er at stadig flere av dem ender i bur. I en rapport slås det fast at 21 000 av disse papegøyene ble importert til USA i løpet av 1970-årene. Samtidig ble mengder av araer sendt til fuglehandlere i Japan, Sveits, Italia, Vest-Tyskland og England.

De fleste av de 17 ara-artene trues av miljøødeleggelse. Men fuglehandelen anses likevel for å være den største faren i øyeblikket, og det fins eksempler på at bestanden er helt utryddet av fuglefangere i områder der naturmiljøet fremdeles er intakt. Men araene er ikke bare offer for sin popularitet som burfugler. Mange blir også skutt på grunn av det velsmakende kjøttet, eller fordi fjærene har en viss verdi.

Dyre blomster med rot

Et britisk ektepar som ønsket å pynte opp i hagen med vill primula, måtte betale 400 kroner for fornøyelsen. Plantene ble tatt med rot i en skog i nærheten av ekteparets hjem, og de ble iakttatt i det de lastet fangsten inn i bilen. Politiet møtte opp og fant nyplantet primula i ekteparets velstelte hage, og resultatet ble at mann og kone ble ilagt en bot på 200 kroner hver. De innrømmet sin brøde og betalte boten, men hevdet samtidig at de ikke kjente den fem år gamle loven som blant annet setter forbud mot å ta planter med rot. Naturvernet ser ikke på denne hendelsen som en seier. Når det er gått frem år fra loven ble vedtatt og til det første lovbruddet ble kjent, tyder det tvert i mot på at folks kjennskap til lovens innhold er beskjeden.

New York redning for vandrefalken

Vandrefalken, en av de sterkest truede rovfuglene både i Norge og de fleste andre steder der arten forekommer, skal nå finne sin redning i New York, hvis alt går som ornitologer ved Cornell-universitet ønsker seg.

Før i tiden forekom vandrefalk i mange byer, og det siste kjente paret i New York bodde på toppen av en hotellbygning på Fifth Avenue i 1940-årene. Ornitologene har nå startet et forsøk på å gjeninnføre vandrefalken i storbyen. I bur på toppen av en skyskraper i Manhattan har de plassert unge vandrefalker. Til å begynne med må fuglene nøye seg med å beundre utsikten gjennom sprinklene i buret. Men etter hvert som de venner seg til omgivelsene vil buret bli åpnet, så de får anledning til utforske sin nye biotop ettersom motet melder seg. Og ved buret vil det bli lagt ut mat i stadig mindre mengder mens fuglene gjør sine første forsøk som jegere. Hvis falkene greier seg på egen hånd og vokser opp, regner ornitologene med at de vil være så sterkt knyttet til hustaket der de vokste opp at de vil vende tilbake dit for å hekke når den tiden kommer.

Ved Cornell-universitetet har man siden 1972 oppdrettet i alt 300 falker, og i løpet av det siste året er 68 av dem sluppet fri.

Svensk ja til villsvin

Det svenske Naturvårdsverket mener at villsvinet hører hjemme i landets fauna og er villig til å betale erstatning om dyrene foregriper seg på bondens åker. Men etter verkets mening må man sørge for at villsvinene ikke blir for mange. Den villsvinstammen som i dag fins i Sverige utgjøres av dyr som er rømt fra fangenskap. Den siste naturlige forekomsten av villsvin i Sverige var på Øland. Men disse dyrene ble utryddet i 1600-årene. Ellers må en tilbake til steinalderen for å finne spor etter villsvin i vårt naboland.

Langt liv for DDT

I Alabama, USA, er det konstatert meget høye konsentrasjoner av DDT og DDTR (nedbrytningsprodukter av DDT) i miljøet. Forurensningene skriver seg fra en fabrikk som ble nedlagt for 10 år siden, etter 24 års drift. En grøft med avløpsvann fra fabrikken rant ut i en elv i et viltreservat der 80 000 ender overvintrer. Mengden av DDTR i elvesedimentene er anslått til 4 millioner kilo, og av undersøkte ender og kaniner var det 37 av 50 som når det gjelder DDT-innhold i musklene oversteg den toleransegrensen som er fastsatt for bruk av kjøttet til menneskeføde.

Dyr som lever av fisk rammes særlig hardt av DDT-forgiftning, ettersom konsentrasjonen av giftstoffet i

organismen øker for hvert ledd i næringskjeden. Hvithodeørn har ikke hekket i området siden slutten av 1940-årene, i en hegrekoloni kommer det ikke lenger unger på vingene, og en tidligere meget tallrik skarvart er nå sjelden å se – 10 år etter a tilførselen av DDT til området opphørte.

Esel-problemer i Grand Canyon

I Grand Canyon, verdens eldste nasjonalpark, skaper en anselig bestand av esler store problemer. Eslene er viltlevende etterkommere etter pakkdyr som skjerpere i forrige århundre hadde med seg. Eselflokken, som nå teller omkring 350 dyr, utsetter området for hard beiting og konkurrerer sterkt med hjorter, gaffelbukker og tykkhornsau. Dessuten skremmer de andre dyr bort fra vannhullene og er årsak til erosjon.

Parkledelsen vil nå skyte hele eselflokken. Men hestevenner, som også har hjerte for esler, har satt seg i mot dette, og forlanger at dyrene skal fanges levende og adopteres av mennesker som ønsker seg et esel. Det vil koste 360 000 dollar og fange eslene, men bare 30 000 å skyte dem. Eselvennene garanterer imidlertid at de skal skaffe nødvendige midler til fangsten, og har gjennomført et forsøk som viser at det lar seg gjøe. Erfarne cowboys fanget inn esler med lasso og dyrene ble deretter puttet i nett og fraktet bort, dinglende under et helikopter.

Vern for sel og rovfugl i Hellas

En rekke viktige naturområder er nylig fredet i Hellas. Blant de nye naturvernområdene er ni våtmarkslokaliteter, blant dem to elvedeltaer. Ved grensen mot Bulgaria er godt og vel 5000 dekar av en av de siste urskogene i Sør-Europa sikret, og i den østlige delen av Hellas er et fjellområde med viktige rovfuglbiotoper vernet. Ved kysten er det avsatt to reservater for den sterkt truede munkeselen, mens tre yngleområder for havskilpadder er vernet.

TORBJØRN PAULE

Skjønnssaken i Alta

Rettssaken mellom Staten og de berørte lokale parter i Alta begynte 18. august og sluttet 6. september. Den pågikk med andre ord i tre samfulle uker. Tiden som var avsatt til rettsforhandlingene, var knapp. Dette ga seg utslag i at man i tillegg til å tøye forhandlingene til bortimot kl. 17.00 daglig også måtte ta to lørdager til hjelp.

For en som bare delvis fulgte skjønnssaken, falt ikke tiden så lang. Men for de som daglig måtte være til stede i salen, skjønnsmennene og partenes prosessfullmektiger, må det hele ha fortonet seg som en serie påfølgende maratonløp – ikke fysisk sett, men psykisk.

Skjønnssaken ble, skuffende nok, ikke omfattet med den interesse som den fortjente. Og med noen hederlige unntak må en spørre hvor massemediaene hadde gjort av seg. Kan det være at deres soleklare informasjonsplikt overfor almenheten nok en gang har måttet vike for sensasjonsjournalistikken? Under sakens gang var det en rekke høydepunkter og spennende poenger, både rent saksmessig og verbalt sett, som ville hatt stor interesse i hver eneste krinkelkrok i Norge.

Etter stortingsvedtaket 30. nov. 1978 besluttet regjeringen ved kongelig resolusjon av 15. juni 1979 å sette i gang en utbygging av Altavassdraget. Samme dag fremmet Regjeringsadvokaten på vegne av Hovedstyret i Norges Vassdrags- og Eleketrisitietsvesen (NVE) en begjæring om at det skulle avholdes skjønn i saken, dvs. at det skulle fastsettes erstatning for den skade utbyggingen ville påføre de direkte berørte parter. De parter det er tale om, er grunneiere, lakseinteresser og reindriftsinteresser.

Disse partene har gjort innsigelser mot regjeringens utbyggingsvedtak, og hevder at vedtaket er fattet på et feilaktig og mangelfullt grunnlag. De har nedlagt påstand om at skjønnet ikke fremmes, og viser til feil og mangler i konsesjonssøknaden og saksbehandlingsfeil. Det er nøyaktig de samme innvendinger Norges Naturvernforbund (NNV) har i saken. Det er på denne bakgrunn en må se rettssaken som har pågått i Alta. Det som ble behandlet under de tre ukene var, bortsett fra et lite delskjønn, spørsmålet om gyldigheten av den kongelige resolusjonen av 15. juni 1979.

Denne kjensgjerning førte til at Naturvernforbundets landsstyre i →

vår vedtok hjelpeintervensjon i saken, dvs. å bistå de stevnede partene juridisk og saksmessig. Dette ble funnet nødvendig da Naturvernforbundets egen sak tidligst kan komme opp i 1981.

Før rettsforhandlingene tok til, ble det arrangert en to dagers befaring i og ved vassdraget. Rettsforhandlingene, som pågikk i Alta Rådhus, kan deles inn i tre faser, innledningsforedragene, vitneavhørene og prosedyrene. Den siste dagen hadde skjønnsmennene dessuten en befaring i forbindelse med delskjønnet.

Det var ventet at NNV ved sin prosessfullmektig Ketil Lund ville spille en vesentlig rolle under forhandlingene. Dette holdt også stikk, idet han tok for seg konsesjonssøknaden og behandlingen av denne på et generelt grunnlag sett i forhold til de krav regelverket stiller. For reindriftssamene i berørte reindriftsdistrikter opptrådte advokat Leif Dunfjell. Lakseinteressene ved Alta Laksefiskeri Interessentskap var representert ved høyesterettsadvokat Knut Lassen. Grunneierne hadde engasjert advokat Steinar Winther Christensen til å føre sin sak.

Staten var representert ved regjeringsadvokat Bjørn Haug og advokat Johan Fredrik Remmen.

Skjønnsrettens administrator var sorenskriver Tor Falck. Skjønnsretten besto for øvrig av seks skjønnsmenn og to varamenn som hele tiden fulgte rettssaken.

Lund avsluttet sitt første innledningsforedrag med å hevde at det forelå en rekke saksbehandlingsfeil, og at NVE hadde fremmet en søknad uten at en rekke nødvendige opplysninger og undersøkelser forelå. Altasøknaden ble avgitt og behandlet ut fra rene hastverkshensyn idet Altakraften ble ansett nødvendig allerede i 1980, understreket Lund. NVE valgte derfor å sette til side Vassdragsreguleringslovens og Forvaltningslovens regler.

Vitneavhørene ble generelt en bekreftelse på hva de saksøktes prosessfullmektiger hadde hevdet i sine innledningsforedrag. En rekke av vitneutsagnene ga et sterkt inntrykk.

På vegne av partene ble det nedlagt følgende påstand:

1. Den kgl. res. av 15.6.1979 kjennes ugyldig.
2. Skjønnet nektes fremmet.
3. De saksøkte tilkjennes saksomkostninger til teknisk og juridisk bistand.
4. Hjelpeintervenienten Norges Naturvernforbund tilkjennes saksomkostninger til teknisk og juridisk bistand.

Rettssaken artet seg, med unntak av de forholdsvis korte periodene Regjeringsadvokaten og advokat Remmen hadde ordet, som et eneste sammenhengende og massivt angrep mot Vassdragsvesenet, Olje- og energidepartementet, Miljøverndepartementet, Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk, Regjeringen og diverse navngitte personer i statsforvaltningen for deres behandling av Altasaken. Anklagepunktene er mange og viktige.

Dom er for lengst falt i straffesaken mot de tre lederne av Folkeaksjonen mot Altautbyggingen, Tore Bongo, Rut Rye Josefsen og Alfred Nilsen. Det ble naturlig nok en gledelig frifinnelse hvor straffelovens nødvergeparagraf ble lagt til grunn. Det er nemlig klart at Vassdragsvesenet ikke hadde hjemmel til å starte opp byggingen av anleggsveien innover til damstedet. Dette er også klart fastslått i Industrikomitéens innstilling S.nr. 250 (1979–80), som ble behandlet av Stortinget 30. mai i år. I innstillingen heter det:

«Flertallet vil understreke at NVE hadde rimelig grunn til å anta at slikt samtykke forelå, men innser at det hersket stor usikkerhet omkring dette forhold og at formelle tillatelser ikke forelå.»

En saksbehandlingsfeil er dermed avdekket gjennom straffesaken. Og den ble funnet alvorlig nok til å frifinne de anklagede.

Det gjenstår å se om skjønnsretten finner forholdene omkring konsesjonssøknaden og behandlingen av utbyggingssaken graverende nok til å kjenne Regjeringens utbyggingsvedtak ugyldig. Vi er ikke i tvil om hva utfallet av saken burde bli. Det er uvisst når dom faller i saken. I mellomtiden – la oss krysse fingrene. Men uansett utfallet i saken må man regne med at den vil bli anket til en høyere rettsinstans.

NORSK NATUR
ønsker alle sine
lesere en
GOD JUL
og et
GODT NYTT ÅR

Foto: Fred Friberg

Østlandskes småskrifter

«Norsk natur – vår arv» av Ove Arbo Høeg (1959) Kr. 5,–.

«Ormtjernkampen Villmark» av Haakon Lie (1961). Kr. 5,–.

«Fokstumyra» av H. L. Løvenskiold (1962). Kr. 5,–.

«Gutulia» av Tr. Kierulf (1963). Kr. 7,–.

«Rondane nasjonalpark» av Edv. Løchen, Edv. K. Barth og Eilif Dahl (1963). Kr. 7,–.

«Østensjøvannet» av Einar Brun, Ove Arbo Høeg og Ole-Anton Sæther (1965). Kr. 10,–.

«Presterødkilen» av Magnar Norderhaug (1968). Kr. 10,–.

«Fra blomsterfredning til økopolitikk», red. Bredo Berntsen (1975) Kr. 15,–.

«Østensjøvannet», red. Bredo Berntsen (1979. Kr. 15,–.

Bestillinger sendes:
Østlandske naturvernforening, Postboks 8268 Hammersborg, OSLO 1.
Postgiro: 5 34 24 31. Bankgiro: 1600.40.96847
Forskudd portofritt.

Sameplakaten «Darugiella»

som betyr maktens språk, er laget av av *Nils A. Somby* og *Harry Johansen* – begge samer fra Tanadistriktet. Plakaten er en fotomontasje i farger, inspirert av samenes sultestreik utenfor Stortinget i forbindelse med Altautbyggingen. Den uttrykker den følelse av avmakt samene føler overfor storsamfunnet, her symbolisert ved NVE og de norske flagg. Naturvernforbundet har et begrenset opplag av plakaten for videreslag.
Format: 30 x 40 cm.
Pris: *kr. 30,–.*

Fullt utvokst gaupe

Kjempeplakat – Nordens største katt i full størrelse – format 125 x 83 cm – tegnet av Eivind Struksnes. Fire farger.
Pris *kr. 50,–.*

Nasjonalparkene

Ni av våre nasjonalparker (Øvre Dividal, Ånderdalen, Rago, Børgefjell, Dovrefjell, Rondane, Femundsmarka, Gutulia og Ormtjernkampen) på prospektkort. Pris pr. serie à 9 forskjellige kort.
Pris *kr. 12,–.*

Vassdragsvern

Plakat «Vassdragsvern» tegnet i fire farger av Morten M. Kristiansen. Et muntert uttrykk for vassdragenes mange funksjoner i menneskets miljø med vassdragsutbyggeren som lyseslukker.
Format: 60 x 90 cm.
Pris kr. 30,–.

KLART DU MÅ kjøpe

Bestillingskupong side 190

Natur- kalenderen 1981 kr. 40,–

Olje eller fisk?

Aksjonsplakat fra «Alternativ oljedebatt». Tegnet av Rune J. Andersson. Firefargetrykk.
Format 50 x 50 cm.
Pris kr. 15,–.

Brushaneleik

Fargelitografi av Vivian Zahl Olsen. Opplag 250 eks. (nummererte og signerte).
Format 40 x 60 cm.
Pris kr. 300,–.

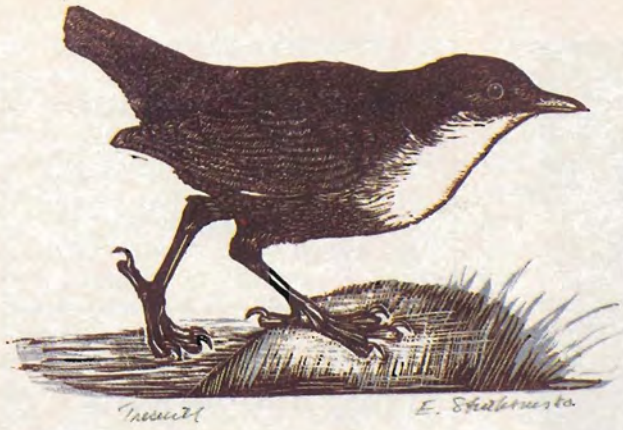

DETTE ER VERVE-PREMIENE

Naturvernforbundets emblem som anheng i sølv – 10 medlemmer

Kniv fra Karasjok – 15 medlemmer

Neverbutt fra Trysil – 4–5 medlemmer

Glass med forbundets emblem – 6–7 medlemmer

Keramikkopp i storformat, med forbundets emblem – 8–9 medlemmer

Natur- kalenderen

1981

foreligger nå. Som alltid: vakker, full av farger, liv og variasjoner. La Naturkalenderens 12 måneder og fire årstider glede deg eller andre hverdag som helg.

* Totalformat med kalendarium 30 x 40 cm.
* Leveres i solid kartong som sikrer at Kalenderen kommer helskinnet fram hvor som helst på kloden.
* Bruk gjerne bestillingskupongen på side 190.
* PRIS *kr. 40,–*.

HER ER PREMIELISTEN

Premieverving

med helt nye og spesielle premier som nok vil vekke vervelyst hos noen og enhver...

Premiene gjelder for vervede hovedmedlemmer – men 2 familiemedlemmer regnes som ett hovedmedlem.

1 nytt medlem ..... : Et stoffmerke, Norges Naturvernforbund

2 og 3 nye medlemmer: Fossekall (Norges nasjonalfugl), tresnitt av Eivind Struksnes

4 og 5 nye medlemmer En neverbutt, laget av Koll Granli, Trysil

6 og 7 nye medlemmer Et glass, type Tangen fra Hadelands Glassverk

8 og 9 nye medlemmer En stor keramikk-kopp (te/dessert/suppe), laget av Pille og Vegard, Fredrikstad

10 nye medlemmer .. : Naturvernforbundets emblem i sølv utførelse som anheng (leveres uten kjede)

15 nye medlemmer .. : En kniv, laget av knivsmed Isak Strømeng, Karasjok

20 nye medlemmer .. : En ryggsekk fra Lill-Sport

25 nye medlemmer .. : En akvarell av Sissel Gjersum. (Akvarellene er benyttet som illustrasjon i Norsk Natur)

Slik verver du:

Vervekortet finner du på siste omslagsside i Norsk Natur. her fører du opp navn og adresse på de personer som verves som nye medlemmer.

NB! Husk å angi hovedmedlem/familiemedlem.

Kortet sendes så til oss. Portoen betaler vi. Straks vi har mottatt kortet sender vi ut Norsk Natur til de nye medlemmene!

Innbetaling av kontingent:

For å få premie må du ta inn kontingenten for de nye medlemmene og sende den til oss.

Kontingent for hovedmedlemmer er kr. 50,– inkl. Norsk Natur, for familiemedlemmer kr.10,–

Kontingenten sendes inn over postgiro 5094602 eller bankgiro 6001–05–70835

ULF HAFSTEN:

Naturvernets århundre

Når fikk du sist så nye naturvern for 14 kroner? En bok til å bruke!

BREDO BERNTSEN:

Naturvernets historie i Norge

Er du en av dem som ennå ikke vet riktig alt om naturvern i Norge? Da anbefaler vi denne. Pris kr. 65,–.

. . nå også som stoffmerke

– nydelig brodert i to grønnfarger
– noe å ha på ryggsekken, vindjakka, anorakken osv.

Diameter 7,5 cm – Pris kr. 10,–.

Aschehoug

Norges Naturvernforbund red.

ENERGI, MILJØ OG SAMFUNN

Nå i ny omarbeidet og ajourført utgave.
Tegninger v/Morten M. Kristiansen.
Pris kr. 60,–.

«NATUR I VESTFOLD» 1980

Vestfold Naturvern er kommet med sin tredje årbok, som vanlig med rikt og variert innhold om naturen i fylket.

Forbundet har boka på lager.

Pris kr. 25,–.

Alle snakker om økologi

– men ikke alle vet hva det er. Denne publikasjonen gir klar beskjed. En lettlest og oversiktlig innføring i det fagområdet som er selve grunnlaget for naturvernarbeidet.

Perarvid Skoog: «Økologi». 40 s. Format A5. Pris kr. 15,–.

For de nest minste

har Naturvernforbundet utgitt «Den første naturboka», en enkel innføring i økologi, bygd på tegneserieprinsippet. For barn på lavere skoletrinn. Enkle oppgaver og veiledning for lærere/foreldre.

Segnestam/Helin: «Den første naturboka». 16 s. Format A4. Pris kr. 10,–.

Klebemerker

små:
10 eks. kr. 10.-
store:
5 eks. kr. 25.-

Medlemsmerke

med sikkerhetsnål – for alle dem som ønsker et sikrere feste.
Nålen er i nysølv og størrelsen er 1,5 × 1,5 cm.
PRIS **Kr. 20,–**

Billig og godt

Restopplaget av noen eldre NN-publikasjoner selges ekstra rimelig:

«Hvem gjør hva i natur- og miljøvernet» (1972). 352 s. Format A4. Kr. 5,– (før kr. 77,–).

«Litteratur og natur» (1972) Kjøp den sammen med det nyutgitte supplement! 96 s. Format A5. Kr. 5,– (før kr. 16,–)

STØTT «AKSJON ROVFUGL»

– kjøp merker!

Nytt klebemerke (5 cm), sett à 5 stk. kr. 10,–.
Nytt stoffmerke (8 cm) kr. 10,–.

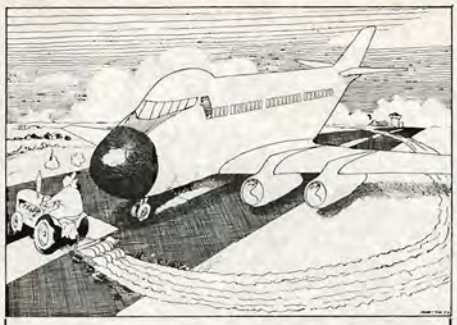

«Ringen sluttes»

«KORT OG GODT»

Prospektkort av Morten M. Kristiansen. 9 forskjellige kort med rask belysning av natur- og miljøvernproblemer.
Kr. 10,–.

Ny refleks...
brun ugle på hvit bunn. Diameter 6,5 cm.
Sett á 5 stk.
kr. 20,–

..og den gode gamle
i advarende rødt. 8,5 x 10,5 cm.
Sett á 5 stk.
kr. 18,–

Medlemsnålen
med forbundets emblem i grønt, foreligger i to utgaver – begge i format 9 x 9 mm.
I forgylt sølv kr. 20,–
I nysølv kr. 10,–

Klebemerke
Som sitter på alt (nesten) – i brunt og grønt på hvit bunn. Diameter 8,5 cm.
Sett á 4 stk. kr. 10,–

Natur-kalenderen 1981 kr. 40,–

Stikk innom, telefoner eller bruk bestillingskupongen på side 190

De fem store

– nå i tresnitt av Eivind Struksnes. Velg mellom bjørn, ulv, jerv, gaupe og oter – eller kjøp alle.

Farge rustbrun på hvitt.
Format ca. 20 x 25 cm.
Pris pr. stk. kr. 35,–.
Pris for hele serien – 5 stk. kr. 150,–.

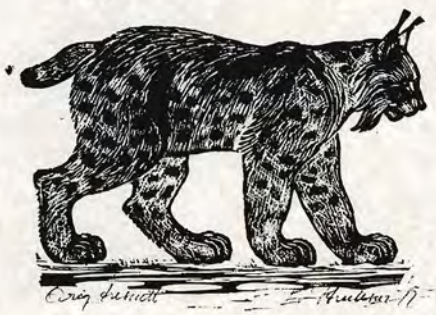

JULEKORT – ENKLE

Røy, gråtrost og gråsisik på vinterbeite er motivene som pryder Naturvernforbundets nye julekortserie. Naturfotografene Jon Østeng Hov, Ivar Harjar og Pål Hermansen er mestere for bildene.
3 motiver i sett á 9 prospektkort: **kr. 20,– pr. sett.**

JULEKORT DOBLE

Vi nærmer oss jul og hilsetid i inn- og utlandet. Naturvernforbundets doble julekort er like fine i år som i fjor. Sett á 9 kort med forskjellige vintermotiver, m/konvolutter *kr. 38,–*.

VEGGPRYD?

Naturvernforbundets fotoplakater i firefargetrykk og stort format (vel 60 × 90 cm) venter på en plass på din vegg. Motivene er «Svalestjert», «Perleugle», «Rådyrkalv» og «Fjellbakkestjerne». Du finner dem i miniatyr til venstre.
Pris pr. stk. **kr. 30,–**.

«Indianerbrevet»

– høvding Seathls berømte henvendelse til den amerikanske presidenten – foreligger nå på et vakkert korrespondansekort med akvarell av SISSEL GJERSUM
Format A5
Sett á 5 kort med konvolutter
kr. 35,–.

NY PLAKAT VINTERFUGLER!

Plakaten «Vinterfugler», tegnet av Staffan Ullström, forteller deg hvilke fugler du har sjanse til oppleve på fuglebrettet om vinteren. Plakaten setter navn på hele 27 vinterfugler og gir deg gode råd om foring.
Pris: kr. 25,–.

BREVMERKER

La sjarmøren i norsk vinternatur – ekornet – muntre opp alle dine vinter- og julehilsener.
Ekornet er tegnet av Staffan Ullström.
Pris: kr. 9,– for 9 eks.

TIL
NORGES NATURVERNFORBUND
POSTBOKS 8268 HAMMERSBORG – OSLO 1
POSTGIRO 2362259 (gjelder bare salget) – BANKGIRO 6001.05.70835

TLF. SALG:
33 10 27

JEG/VI BESTILLER MED DETTE:

NB! I tillegg til de oppgitte priser kommer porto- og ekspedisjonsgebyr etter følgende satser:
Samlet kjøp for inntil kr. 15, –, gebyr kr. 2, –
Samlet kjøp for inntil kr. 40, –, gebyr kr. 4, –
Samlet kjøp for over kr. 40, –, gebyr kr. 6, –

Navn: (i BLOKKBOKSTAVER) .....

Adresse: .....

Poststed: .....

NB! Husk å angi betalingsmåte ved bestilling. De som ikke gjør det vil få bestilte varer tilsendt pr. postoppkrav.

☐ Det samlede beløp i kr. .... (inklusive eksp.gebyr) sendes vedlagt i sjekk/sendes samtidig pr. bankgiro/postgiro/postanvisning.
(Stryk det som ikke passer!)
OBS! Varer som betales oss pr. bank- postgiro/postanvisning eller pr. sjekk blir ikke sendt fra NNV før beløpet er mottatt.
☐ Jeg/vi ønsker å betale mot oppkrav, og må da betale oppkravsgebyr og porto i tillegg.

Ved enhver innbetaling, vennligst skriv hva betalingen gjelder! Og husk – rask og riktig ekspedering er avhengig av at bestilleren har tydelig navn og adresse.

Varenr.	Antall	Vare	Beløp
100	..... eks.	«Naturkalenderen 1981» á kr. 40, –	tils. kr. .....
	..... eks.	«Naturkalenderen 1980» á kr. 15, –	tils. kr. .....
101	..... eks.	Plakat «Fjellbakkestjerne» á kr. 30, –	tils. kr. .....
102	..... eks.	Plakat «Svalestjert» á kr. 30, –	tils. kr. .....
103	..... eks.	Plakat «Perleugle» á kr. 30, –	tils. kr. .....
104	..... eks.	Plakat «Rådyrkalv» á kr. 30, –	tils. kr. .....
105	..... eks.	Plakat «Gaupe» (E. Struksnes) á kr. 50, –	tils. kr. .....
106	..... eks.	Plakat «Olje eller fisk?» (Rune Anderson) á kr. 15, –	tils. kr. .....
107	..... eks.	Plakat «Vassdragsvern» (Morten M. Kristiansen) á kr. 30, –	tils. kr. .....
108	..... eks.	Plakat «Darugiella – Maktas språk» á kr. 30, –	tils. kr. .....
109	..... eks.	Plakat «Vinterfugler» Staffan Ullström á kr. 25, –	tils. kr. .....
200	..... sett	Prospektkortserie «Kort og godt» (Morten M. Kristiansen) á kr. 10, –, sett á 9 stk.	tils. kr. .....
201	..... sett	Prospektkortserie «Nasjonalparker» á kr. 12, –, sett á 9 stk.	tils. kr. .....
202	..... sett	Vinterkort (Norske Naturfotografer) á kr. 38, – sett á 9 stk. doble	tils. kr. .....
203	..... sett	«Indianerbrevet» á kr. 35, – sett á 5 stk.	tils. kr. .....
204	..... sett	Julekort – enkle 9 kort á kr. 20, –	tils. kr. .....
300	..... eks.	Stoffmerke «Norges naturvern-forbund á kr. 10, –	tils. kr. .....
301	..... sett	Sett á 4 stk. klebemerker Norges Naturvernforbund» á kr. 10, –	tils. kr. .....
302	..... eks.	Medlemsnål i sølv á kr. 10, –	tils. kr. .....
	..... eks.	Medlemsnål i sølv (m/sikkerhetsnål) 1½ x 1½ cm á kr. 20, –	tils. kr. .....
303	..... eks.	Medlemsnål i gull á kr. 20, –	tils. kr. .....
304	..... sett	Sett á 5 stk. sy-på-refleks «Unna meg» á kr. 18, –	tils. kr. .....
305	..... sett	Sett á 5 stk. sy-på-refleks «rund» á kr. 20, –	tils. kr. .....
306	..... eks.	Stoffmerke «Aksjon Rovfugl» á kr. 10, –	tils. kr. .....
307	..... sett	Sett á 5 stk. klebemerker «Aksjon Rovfulg» á kr. 10, –	tils. kr. .....
308	..... sett	á 5 stk. klebemerker store «La naturen gå i arv» á kr. 25, –	tils. kr. .....
309	..... sett	á 10 stk. brevmerker «La naturen gå i arv» á kr. 10, –	tils. kr. .....
310	..... sett	á 9 stk. brevmerker «Ekorn» (Staffan Ullström) á kr. 9, –	tils. kr. .....
400	..... eks.	Tresnitt bjørn (E. Struksnes) á kr. 35, –	tils. kr. .....
401	..... eks.	Tresnitt ulv (E. Struksnes) á kr. 35, –	tils. kr. .....
402	..... eks.	Tresnitt gaupe (E. Struksnes) á kr. 35, –	tils. kr. .....
403	..... eks.	Tresnitt jerv (E. Struksnes) á kr. 35, –	tils. kr. .....
404	..... eks.	Tresnitt oter (E. Struksnes) á kr. 35, –	tils. kr. .....
	..... sett	Sett á 5 stk. tresnitt (bjørn, ulv, gaupe, jerv, oter) á kr. 150, –	tils. kr. .....
405	..... eks.	Litografi «Brushaneleik» (Vivian Zahl Olsen) á kr. 300, –	tils. kr. .....
500	..... eks.	U. Hafsten «Naturvernets århundre» á kr. 14, –	tils. kr. .....
501	..... eks.	Bredo Berntsen «Litteratur om natur» á kr. 5, –	tils. kr. .....
502	..... eks.	Bredo Berntsen «Litteratur om natur supplement» á kr. 15, –	tils. kr. .....
503	..... eks.	A-I. Jansen «Hvem gjør hva i natur- og miljøvernet» á kr. 20, –	tils. kr. .....
504	..... eks.	M. Segnestam «Den første naturboka» á kr. 10, –	tils. kr. .....
505	..... eks.	Perarvid Skog «Økologi» á kr. 15, –	tils. kr. .....
506	..... eks.	NNV's Energimotmelding á kr. 20, –	tils. kr. .....
508	..... eks.	Bredo Berntsen «Naturvernets historie i Norge» á kr. 65, –	tils. kr. .....
509	..... eks.	H. Solheim «Olje eller fisk?» á kr. 24, –	tils. kr. .....
510	..... eks.	Bryne/Garnåsjordet/Hofseth/Parr. «Energi, miljø og samfunn» á kr. 60, –	tils. kr. .....
		VARER FRA KRETSFORENINGENE.	
	..... eks.	Perler i Rogalansnaturen á kr. 85, –	tils. kr. .....
	..... eks.	«Natur i Vestfold» 1979 á kr. 25, –	tils. kr. .....
	..... eks.	«Natur i Vestfold» 1980 á kr. 25, –	tils. kr. .....
	..... eks.	«En ny energiplan» Særnr. av Natur og Ungdoms «Natur og Samfunn» á kr. 10, –	tils. kr. .....
	..... sett	Klassesett á 30 eks. kr. 225, –	tils. kr. .....

Dette kortet gir ikke premie

men brukes av dem som vil gjøre Naturvernforbundet en tjeneste, men som selv ikke vil gå til direkte verving.

På dette kortet føres opp navn på personer som kan tenkes å ville bli medlemmer av forbundet.

Premiekort

Dette kortet brukes bare når du verver **nye** medlemmer, og når **du selv** tar inn kontingenten for disse og sender inn kontingentbeløpet til Naturvernforbundet.

Kontingentsatser for 1980
Kr. 75,— for hovedmedlemmer (inkl. Norsk Natur)
kr. 10,— for familiemedlemmer (hovedmedlems ektefelle eller hjemmeværende barn under 25 år)
kr. 1500,— for livsvarig medlemsskap for hovedmedlem.

Send prøveeksemplar av Norsk Natur og annet materiell til:

Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....
Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....
Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....
Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....
Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....
Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....

Flere navn enn det er plass til her? Send egen liste!

+ Kortet klippes ut og sendes forbundet.
+ Portoen er betalt av oss.
+ Kontingentbeløpet for de nye medlemmene sendes over **postgiro 5094602 eller bankgiro 6001.05.70835**
+ Når vi har mottatt kontingentbeløpet sender vi premien til deg.

Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....
Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....
Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....
Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....
Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....
Navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....

NORGES NATURVERNFORBUND – POSTBOKS 8268 HAMMERSBORG, OSLO 1
PRIORITERTE BLAD

BREV

Premieverving

Kan sendes ufrankert i Norge Adressaten vil betale portoen.

SVARSENDING
Avtale nr. 019/29

Ververens navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Norges Naturvernforbund

Hammersborg
OSLO 1

Premiekort

BREV

PRØV Å VERVE DISSE

Kan sendes ufrankert i Norge Adressaten vil betale portoen.

Dette kortet brukes av dem som vil gjøre forbundet en tjeneste, men som kvier seg for å gå til direkte verving. Her fører man opp venner og kjente som kan tenkes å ville bli medlemmer. Disse vil så få tilsendt prøveeksemplar av tidsskriftet og annet materiell fra forbundet.

NB! Dette kortet gir ikke premie

SVARSENDING
Avtale nr. 019/29

Norges Naturvernforbund

Hammersborg
OSLO 1

Dette kort gir IKKE premie